

hêviya gel

Sal: 1
Hejmar: 10
Meh: Tirmeh
Tebax 1987

KARKERÊN HEMÛ WELATAN Û GELÊN BİNDEST YEKBIN!

SÖMÜRGE KÜRDİSTAN'A GENEL VALİ ATANDI

Yıllardan beri sömürge statüsü gizlenmek istenen Kürdistan'a genel vali atandı. 14 Temmuz 1987 tarihli resmi gazetede yayımlanarak ve 19 Temmuz 1987 tarihinden itibaren yürürlüğe giren kanun hükmündeki kararname ile görev ve yetkileri belirlenen sömürge valiliğine "Olağanüstü Hal Bölge Valiliği" adı verildi. Kürdistan'ın Diyarbakir, Bingöl, Elazığ, Tunceli, Mardin, Siirt, Hakkari ve Van illerini kapsayan "bölge Valiliği" istediği

anda Kürdistan'ın diğer illerine de müdahale edebilecek yetkilerle donatıldı. Bölgede bir Başbakan gibi davranabilecek olan Sömürge Genel Valisinin verdiği kararlar için Danıştaya iptal davası dahi açılmayacak. Bugünkü mevcut faşist anayasayla bile çelişecek bir biçimde olan kararnamenin sözkonusu valiliğe tanıdığı yetkilerin bazıları şöyledir: * Bölgedeki bütün özel ve genel kolluk kuvvetleri emrinde olacak. Güvenlik güçlerinin yerlerini sürekli

veya geçici olarak değiştirebilecek.

* Bölgedeki MİT, Bölge Valisine bağlanacak.

* Herkesi görevden alabilecek veya görev yerini değiştirebilecek

* Köy ve mezraların yerlerini değiştirebilecek, bunları birleştirebilecek, gerekirse resmen kamulaştırabilecek.

* Gerektiğinde, emrindeki kuvvetleri diğer civar illerde hareketin takibi amacıyla görevlendirebilecek.

* Görev alanındaki kamulaştırmalardan istediği tesis, bina, araç-gereç ve personeli alabilecek.

* Emrindeki herkes için sicil tutacak.

* Bu yetkileri kullandığı için danıştaya iptal davası açılmayacak.

Bu yetkilerle donatılan "Bölge Valiliğine", Kontgerilla eğitimi görmüş ve bu konuda uzmanlaşmış olan Hayri Kozakçıoğlu atandı. Kozakçıoğlu, daha önce uzun yıllar Kürdistan'ın değişik bölgelerinde kaymakamlık, valilik ve İstanbul'da Emniyet Müdürlüğü görevini yaparak, devletin tam güvenini almıştır. Bu deneylere sahip sadık bir MİT mensubu Sömürge Valiliğine biçilmiş kaftan olarak layık görülmüş ve atanmıştır.

Sömürge Valinin atanması burjuva muhalefet çevrelerinin değişik yorumlarına neden oldu. Kürdistan sorununda Devlet politikasından bir milim dahi şaşmayan Bülent Ecevit "Süper Valilik Devamı sayfa 5'de

FAŞİZMİN "REFERANDUM" ALDATMACASI

Faşist sömürgeci Türk cuntası, 7. yılını doldurmak üzeredir. Faşizm bu süre içerisinde aldığı iç ve dış destek ve yardımlarla barbarca Kürdistan ulusal demokratik hareketine ve Türkiye'li ilerici, demokrat güçlere saldırdı. Saldırıyor. Faşizm ve sömürgecilik, bu iki temel devrimci muhalefet güçleri hedef seçti. Türk faşizminin uygulama ve yaptıkları, kimi zaman Hitler ve Musolini dönemlerini geride ve gölgede bıraktı.

Emperyalizmin cuntaya sunduğu her türlü maddi, teknik, eğitim ve diğer olanaklara rağmen, Kürdistan ve Türkiye'deki kitleler uzun bir dönem eylemsizlik, sessizlik ve derin bir suskunluktan sonra, yavaş yavaş bir kıpırdamaya başladı. Bugün Kürdistan ve Türkiye'de mücadelenin boyut ve kapsamı faşizmi ve sömürgeciliği rahatsız edecek bir düzeye ulaşmıştır. Faşist sömürgeci devlet, Kürdistan'da gelişip serpilen Kürdistan ulusal kurtuluş güçlerine karşı, açıktan açığa bir genel seferberlik ilan etmiş. Sömürge valisi atadı. Sömürge ordusunu kurdu. "Anti-terör Timleri" adı altında, CIA ve Pentagon tarafından özel olarak eğitilen ve 10 bin kişiden oluşan bir katliam guruhi, birliği kuruluyor. Bugün Türk ordusunun üçte ikisi Kürdistan'da sürekli askeri manavralar ve operasyonlar düzenliyor. Kürdistan'da resmi polis sayısı yüzbinleri aştı. Her sokak başında ve her köyde birkaç muhbir ajan var. Hemen hemen her köyde silahlı, dürbinli ve telsizli köy koruyucusu denilen satılmış uşaklar bulunuyor. Faşist devlet, tüm bu olağanüstü çabalarına rağmen, günbe gün gelişen ve güçlenen Kürdistan ulusal kurtuluş güçlerini engelleyemiyor. Durduramıyor.

Türkiye'de ise, tüm baskı ve yasaklamalara rağmen, onbinlerce işçi grevleri sürdürüyorlar. demokratik öğrenci hareketi bütün baskı ve engellenmelere göğüs gererek gerici

Devamı sayfa 3'de

F.ALMANYA'DA 12 EYLÜL PROTESTO ÇALIŞMALARI

!2 Eylül 1987'de faşizme karşı güçlü bir protesto kampanyası ve yürüyüş için Av. DEV-GENÇ, ATIF, İşçi Gerçeği ve Tevgera Sosyalist a Kürdistanê — Dayanışma Komitesi (TSK-DK), tüm örgütlere ortak bir çağrı yaptılar. Yaklaşık 15 örgütün katıldığı toplantılar sonucunda, örgütlerin çoğunluğunun kabul ettiği ortak platform ilkeleri tespit edildi. Buna göre, 12 Eylül faşist cuntasının uygulamalarının 7. yılında da devam ettiği, 6 Eylül Referandumun bir aldatmaca olduğu, faşizme karşı mücadelenin yükseldiği; işçi grevleri, öğrenci eylemleri, siyasi tutukluların direnişleri, Kürdistan'da ulusal ve sınıfsal mücadelenin yükseldiği vur-

gulanarak şu talepler ileri sürüldü:

Siyasi tutukluların serbet bırakılması, Kürt ulusunun özgürce kendi kaderini tayin etmesi, Kürdistan'da ve Türkiye'de silahlı mücadelenin meşruluğu, tekellerin ekonomik örgütü AET'ye hayır! Bütün halklar kardeşdir. Yabancı işçilere eşit haklar verilmelidir! FAC'ın cuntaya yardımları durdurulmalıdır! Faşist şef Evren'in Federal Almanya ziyareti iptal edilmelidir! Ayrıca, sendikal özgürlükler verilsin; DISK açılınsın! Faşist generaller, işkenceciler ve zalimler cezalandırılsın! Barbar Türk ordusu Kürdistan'dan defol! Idam, işkence ve katliamlara son! Vb. gibi

Devamı sayfa 2'de

Federal Almanya'da 12 Eylül faşizmini protesto çalışmaları

Baştarafı Sayfa 1'de

sloganlar da ortak olarak kabul edildi.

Ancak platformu birlikte tartışan ve kabul eden örgütler, sonunda birbirleriyle imza atmaya yanaşmadılar. Örgütler arası sorunların çözülmemesi, tüm örgütlerin birlikte çalışmalarının önünde bir engel olarak çıkıyordu. TSK-DK olarak biz, Av. Dev-Genç ve İşçi Gerçeğinin ortak olarak sunduğu ara formüller de — ki bu formül, "platform imza atan örgütler birbirlerini dost olarak görmekte ve Avrupa'da çeşitli yurtsever kişilerin öldürülmelerini kınamaktadırlar" ibaresini içeriyordu — sonuç vermeyince, Feyka Kürdistan platformundan çekildi. Kabul etmek gerekir ki, bu yılki 12 Eylül çalışmaları sırasında Feyka Kürdistan, Avrupa'daki örgütler arası sorunlar konusu dışında — ki bu konuda çarpık bir değerlendirmeleri var — platform ilkelerinin tartışılmasında ve birlikte iş ve güçbirliği yapma konularında oldukça ılımlı davrandı. Ancak kendilerinin taraf olduğu bu konular nedeniyle birçok örgüt Feyka Kürdistan ile henüz imza atmaya hazır olmadıkları görüldü. Bununla birlikte bu yılki platform çalışmalarında hemen hemen tüm örgütlerin bir masa etrafında toplanmaları, tartışmalara ortaklaşa katılmaları, örgütler arası sorunların giderilmesinde en azından bir diyalog yolunun açılmasına hizmet ettiği kuşkusuzdur.

Feyka Kürdistan'ın çekilmesinden sonra tartışmalara katılan Komkar, platform ilkeleri içinde yer alan "Kürdistan'da silahlı mücadele meşrudur" ve "devrimci-demokratik iktidar" konularına itiraz etti. Yapılan tartışmalarda bu görüşler platforma katılan örgütlerin tümü tarafından benimsenince, Kom-

kar toplantıyı terk etti. Zaten Fidef, başından beri bu platformun ilkelerini "sadece militan gruplara yönelik bir propaganda niteliğini taşıdığı" gerekçesiyle redetmişti. Bu şekilde "Sol Birlik" üyeleri de platformun dışına düştüler.

Bu durumda ATİF, Av. Dev-Genç, DİDF, İşçi Gerçeği, TKP-ML Hareketi, TSK-DK ve Devrimci İşçi platforma imza attılar. Kurtuluş ve TDKP-L, yürüyüş ve panellere, Rızgari de yalnız panellere katılacak.

Bu yıl, F. Almanya'da 12 Eylül faşizmini güçlü ve etkili bir şekilde protesto etme amacıyla bir dizi kararlar alındı. Buna göre 22 Ağustos- 12 Eylül günleri arasındaki sürede kapanya yürütülecek; B. Berlin, Hamburg, Köln, Frankfurt ve Stuttgart'ta paneller düzenlenecek, her yerde sergiler açılacak, 11 Eylül akşamı meşaleli yürüyüş düzenlenecek. Türk konsolosluklarının önüne siyah çelenk bırakılacak ve 12 Eylül günü Köln'de merkezi bir protesto yürüyüşü düzenlenecektir. Ayrıca onbinlerce bildiri, afiş ve çağrı basılıp dağıtılacak ve tüm bu eylemler Türk faşizmini lanetleyip bir kere daha kamuoyunda teşhir edilecektir.

Hêviya Gel, baskıya verildiği sıralarda İsvec ve diğer Avrupa birimlerindeki 12 Eylül ile ilgili protesto çalışmaları sonuçlanmadığından, gelecek sayımızda bu konudaki çalışmaları sunacağız.

Güney Kürdistan'da tek cephede birleşme çalışmaları

Dergimiz baskıya verildiği sıralarda, Güney Kürdistan'lı (İrak Kürdistan'ının) tüm siyasi güçlerin katıldığı ve kendi aralarında bir Kürdistan'lı Cephenin ön hazırlık çalışmalarının belirli ve olumlu bir karar ve prensip aşmasına vardıkları öğrenildi.

Güney Kürdistan'lı birçok

siyasi örgüt temsilcilerinin yaptıkları yazılı ve sözlü açıklamalarda, tüm G. Kürdistan'lı siyasi örgütlerin bir tek cephe ve askeri komutanlık oluşturma doğrultusunda yapılan çalışmaların olumlu bir yönde geliştiğini belirttiler. Bu konu ile ilgili gelişmeleri ileriki sayılarda okuyucularımıza sunacağız.

• • •

Zindanlarda direniş devam ediyor

Sömürgeci faşist cuntanın, siyasi tutuklulara karşı, yedi yıldan beri sürdürdüğü imha savaşı, bugün de, faşist Evren ve Özal'ın "demokrasi" teraneleriyle birlikte, hızından hiç birşey kabetmiş değil.

Kürdistan ve Türkiye'de, politik tutukluların kapatıldığı zindanlarda, bugün de politik görüşlerinden ötürü devrimciler katlediliyor, insanlık dışı işkencelerden geçiriliyor ve insanlık onuru hayasızca çiğneniyor. Örneğin, tek tip elbise uygulaması devam ediyor, sevk zinciri ve arkadan kelepçeleme henüz kaldırılmış değil, piyasada serbestçe satılan gazete, dergi, kitap vb. gibi temel ihtiyaçlardan tutuklular hala yararlanamıyor. Yemekler tüm sağlık koşullarından uzak ve yeterli besin değerlerine sahip değildir. Yıllardır, deşet koşullarda yaşamak zorunda bırakılan politik tutukluların, sağlık sorunlarının çözümünde en ufak bir çaba yok. Görüşler, hala bir yığın tehdit altında ve birkaç dakikalık. Savunma hakkı ve koşulları ihtiyaca cevap vermekten uzaktır. Hücre, tecrit, işkence vb. gibi uygulamalar devam ediyor. Marşların ezberletilmesi ve zorunlu olarak her gün sayısızca tekrarlatılması sürdürülüyor. Kısacası, faşist rejimin, politik tutuklulari teslim almaya, devrimci davadan uzaklaştırmaya ve işe yaramaz hale getirmeye yönelik bu uygulamaları devam ediyor.

Ancak dün, birer direniş kalesi olan zindanlar, yedi yıllık onurlu kavganın mirasçısı olarak, kavgalarını bugün de sürdürüyor.

Yukarıda saymaya çalıştığımız insanlık dışı cezaevi koşullarının değişmesi ve devrimci onurun korunması için, 8 Temmuz'da Sağmalcılar'da açlık grevi başladı. Yedi kişi, başlatılan açlık grevini ölüm orucuna dönüştürdüler. Ölüm orucunun bir ayı geçtiği bugünlerde hastahaneye kaldırılan direnişçiler doktor müdahalesini red ederek direnişini sürdürüyorlar. Sağmalcılar'da başlayan açlık grevi kısa sürede dalga dalga, Malatya, Metris, Gaziantep Özel Tıp, Mersin Özel Tıp, Diyarbakır Askeri ve Elazığ cezaevlerine yayıldı. 500'ü aşkın tutuklu açlık grevlerini hala sürdürüyor. Koşullar değişinceye kadar, açlık grevlerini sürdürecektir politik tutuklularla dayanışma hem ülkede ve hem de yurt dışında aktif eylemlerle güçleniyor. "Tutuklu ve Hükümlü Aileleri Dayanışma Derneği" başta olmak üzere birçok ilerici kişi ve kuruluş değişik etkinliklerle direnişini destekliyor. Dayanışma açlık grevleri, tutuklularla görüşme istemleri, çeşitli kuruluşlarla görüşerek, sorunu, kamuoyuna yansıtma başlıca çalışmalardır. Bu eylemler sırasında çoğunluğu tutuklu aile ve yakınları olmak üzere, çok sayıda insan tutuklandı.

Açlık grevleriyle dayanışma için, Avrupa'nın birçok ülkesinde, değişik dillerde sayısız bildiri dağıtıldı, basın toplantıları düzenlendi, değişik radyo ve tv'lerle sorun Avrupa kamuoyuna yansıtıldı, mitingler ve dayanışma anlamında açlık grevleri yapıldı ve yapılıyor. Avrupa'daki eylemlerde TSK taraftarları aktif görev alarak dayanışma eylemlerini sürdürüyorlar.

Devrimci onurun timsali olan, zindanlardaki bu direnişler, halklarımızın sömürgeci faşist rejime karşı verdiği

mücadelenin önemli bir parçasıdır. Dayanışmayı her alanda en aktif bir şekilde yükseltelim!

Karaduman protesto edildi

Sömürgeci faşist cuntanın meclis başkanı Necmettin Karaduman beraberindeki bir grup milletvekili ile Bremen Senato'su başkanı Henning Scherf'in davetlisi olarak bölgemize geldi. Türk heyetinin buraya gelişi tesadüfi değildi. Onlar, efendilerine olan bağlılığını dile getirmek ve onlara minnet duygularını iletmek için gelmişlerdi. Türk heyeti, F.Almanya'nın çeşitli bölgelerinde değişik kurum ve kişilerle ilişkilerde bulunmuş ve bu gezileri kendilerine göre

olumlu geçmişti. Oysa Bremen'e yaptıkları gezi, istedikleri biçimde gerçekleşmedi.

Türk faşist heyetinin gelişinden haberdar olan biz Kuzey Kürdistan'lı ve Türkiye'li devrimci-yurtseverler, bu heyetin gelişine karşı protesto eylemi saptamak amacıyla bir platform düzenledik. KOMKAR ve FİDEF'e de çağrı yapılmasına rağmen, bu iki örgüt bir gerekçe göstermeksizin platforma gelmediler. FİDEF'in platforma katılmama nedenini sonradan öğrendik. FİDEF, bedelli askerlik ücretinin 15 bin marktan 5 bin marka indirilmesi önerisini Karadumana götürmek istemeleri yüzünden platforma gelmemişlerdi. Onların bu eğilimi çevreye yayılıp, devrimci yurtsever

güçlerce eleştirilince, FİDEF bu öneriyi Karaduman'a iletmekten vazgeçti.

Platformu oluşturan gruplar, saptadıkları eylem gereği, 18 Haziran günü saat 18.30 da, Bremen'in Domsait Meydanında, heyetlerin yemek yiyeceği lokantanın önünde, Kürdistan'daki katliam, baskı ve işkenceleri içeren bir pankrat sokağın girişine asıldı. Amaç, Alman kamuoyunun dikkatlerini çekmekti. Toplandığımızı gören polis, güvenlik önlemlerini daha da artırdı. Oldukça kalabalık bir polis grubu biz eylemcileri çembere aldılar. Aramızda Alman Yeşiller grubundan olanlar da vardı. Türk ve Alman heyetlerinin gelişinde bizler, "kahrolsun faşizm!", Bımre koleti, biji

serxwebûn!" "Kahrolsun faşist cunta!" vb. sloganları haykırdık. Bunun üzerine polisler saldırıya geçip bizleri coplamaya başladılar. Polis coplarından iki arkadaşımız birhayli hırpalandılar. Polis coplarından nasibini alanlardan birisi de Alman Yeşiller Grubu sözcüsü Av. ve milletvekili olan Uwe Heluke oldu.

Eylemimiz, sayı azlığına rağmen, çok başarılı geçti ve iki saate yakın devam etti. Lokantaya bomma yerleştirilmiş ihbarı üzerine Alman ve Türk heyetleri paniye kapılarak, keyiflerince yemek yemediler. . .

Devrimci selamlarımızla, çalışmalarınızda başarılar dileriz!

Bremen'den Hêviya Gel
Muhabiri

Baştarafı Sayfa 1'de

YÖK'e karşı direniyor. Faşizmin zindanlarından kahramanca ölüm orucuna oturanlar, direnenler, kendi bilinçleriyle ve canlarıyla faşizmin temelini dinamitliyorlar. Gün geçtikçe, ekonomik ve politik baskılar altında genel olarak emekçi kitlelerin cunta ve onun kukla hükümetine karşı kin ve nefretleri daha artıyor. Anti-faşist muhalefet büyüyor ve kitleselleşiyor.

Yükselen bu anti-sömürgeci ve anti-faşist muhalefet karşısında, cunta, sarsılıyor ve paniğe kapılıyor. Bunun hızını frenlemek, aşağıya düşürmek ya da başka yönle çekmek için cunta yeni yeni taktikler geliştiriyor. Tam da cuntanın 7. yıl arifesinde — ki, cuntaya karşı kitle eylemlerinin en fazla yoğunlaştığı bir dönemde — "referandum" aldatmacasını ortaya atıyor. "Referandum", cuntanın çok yönlü aldatmacalarından sadece bir tanesidir ve hele bu dönemde kitleleri kandırmada, hedef şaşırtmada önemli bir taktiktir. "Referandum" bu dönemde faşizmin çok yönlü oyunlarından biridir, çünkü cunta ve onun kuklası olan Turgut Özal, bir taşla birkaç kuşu birlikte vurmak istiyorlar. Birincisi, solu parçalamak, ve bir kesimini bu aldatmaca sahasına çekmek istiyor. İkincisi, burjuva muhalefetini öne çıkarmak var. Faşizmden zarar gören kimi çevreleri anti-faşist güçlerden kopararak burjuva muhalefetinin kuyruğuna takmayı amaçlıyor. Üçüncüsü, sol güçleri biraz daha bölecek, onu kitle tabanından tecrit edecek ve zayıf düşürecek. Ve "referandum" dan sonra Kürdistan ve Türkiye'de faşist terör ve baskıyı şiddetlendirecek. Zam furyası birbirini izliyecek. . . Dördüncüsü ise, dünya kamuoyunda sıkışan faşizm, bu "referandum" la kendisini temize çıkaracak, demokrasiye geçtiğini ve ona olan bağlılığını bir kez daha ispatlamaya çalışacak. Özellikle Cunta ve Özal hükümeti, "referandum" la Batı Avrupa ülkelerine demokrasiye geçtiklerini bir kez daha ispatlamaya çalışacaklardır. Eğer "referandum" da "evet" çıkarsa demokrasi havarileri kesilecekler; yok eğer "hayır" çıkarsa, kendilerinin demokrasi prensiplerine bağlı olduklarını, fakat halk, Demirel ve Ecevit'in siyasi özgürlüğünü istemediğini açıklayacaklar. Her halukarda cunta karlı çıkacak.

Bu nedenledir ki, "referandum", Süleyman Demirel, Bülent

"FAŞİZMİN REFERANDUM ALDATMACASI"

Ecevit, Necmettin Erbakan ve Alpaslan Türkeş gibi sömürgeci burjuva ve faşist liderlerin siyasi kişiliklerinde somutlaştırılmak isteniliyor. Faşist cunta anayasası ve tüm kurumlarıyla dimdik ayakta, Kürdistan baştan başa işgal altında, Kürt ulusu sömürge ordularının tehdidiyle topyekün bir imhaya karşı Karşıya, Türkiye işçi sınıfı ve emekçileri ekonomik ve siyasal baskılar altında ezildiği, zindanlarda insanlık dışı işkenceler ve bunlara karşı onurluca ölüm oruçlarının sürdüğü bir dönemde, öte yandan birkaç burjuva lideri için demokrasi adına referandum yapılıyor. Kitleleri aldatma ve kandırma da bundan daha iyi bir plan ve oyun var mı? Turgut Özal'ın şahsında ANAP ve diğer burjuva muhalefet grupları ve özellikle DYP, SHP ve DSP arasında bir düello başlamış, gidiyor. Daha doğrusu bu sömürgeci burjuva partileri arasında bir genel seçim havası yaratıldı. Böylelikle ustaca emekçi kitlelere hedef şaşırtılıyor. Faşizm bütün kurum ve uygulamalarıyla unutturulmak isteniyor. Kimi sol çevreler de dolaylı-dolaysız bu referandum kervanına, kendine göre haklı gerekçelerle katılıyor. "Demokrasiye geçiş" adı altında taraf oluyor. Taraf oluşturuyor.

"Referandum" kampanyasında, alınması gereken tavır ve yapılması gereken devrimci çalışma, kitle bağlarını geliştirmek, her yönüyle çıkmaza giren ve sıkışan faşizmin sahte planlarını açığa çıkarmak, onu kitleler önünde teşhir etmektir. Birkaç sömürgeci burjuva liderinin siyasi özgürlükleri için, faşizmi bir kurum olarak görmemek, faşizme karşı verilen anti-faşist mücadele yöntemlerini unutmak, unutturmak bir siyasi körlüktür. Anti-sömürgeci ve anti-faşist mücadele görevinden kaçmaktır. Burjuva kuyrukçuluğudur. Hedef ve amaç, birkaç burjuva liderinin siyasi özgürlüklerine kavuşması değil, tüm anti-faşist güçlerin mücadelelerini bir kanalda toplamak, her türlü savaşım yöntemlerini kullanarak, yığın eylemleriyle faşizmi bir kurum olarak dağıtmak, ortadan kaldırmak olmalıdır.

6 Eylül "Referandum"unda Kürdistan'da ulusal demokratik mücadeleyi yükseltmek acil ve devrimci bir görev olarak önümüzde duruyor. Doğru ve devrimci tavır bu olmalıdır! Çalışmalarımızı bu yönde yoğunlaştıralım.

BURJUVAZİNİN ORTAYA ÇIKIŞI (II)

TÜRK BURJUVAZİSİNİN SAHNEYE ÇIKIŞI VE YAPISI

A. XERO

Buna benzer bir başka örnek de Türkiye'dir. Türkiye de, Türk burjuvazisi Alman burjuvazisinin iktidara geldiği dönemden çok sonra iktidar oldu. Ama "anti-feodallığı" ve iktidara geliş biçimini itibarıyla ele aldığımızda benzerliğinin olduğunu görebiliriz.

Türk burjuvazisinin siyasal çıkarılarını yansıtan bir eğilim olan Jöntürk akımı, 18. yy'in sonlarına doğru ortaya çıktığında bu eğilim içinde örgütlü olarak İttihat ve Teraki Partisi ortaya çıktı, Türk burjuvazisinin resmi siyasal temsilcisi durumuna gelerek 1908'de iktidara gelmiştir. Ne ki çok cılız ve zayıf bir durumda olan Türk burjuva temsilcileri, Batı'daki gelişmelere benzer anti-feodal eylemleri gerçekleştirmesi mümkün değildi. Zira buna hem kendileri ve hem de toplumsal tabanları taraf değildi. Halbuki ileri bir takım vaatlerle iktidara gelmişlerdi. Ama iş başındayken daha bir gericileşerek emekçi halka karşı, koyu bir diktatörya uygulamaya koyuldular.

Her ne kadar, Abdulhamit gericiliğinin son bulmasıyla birlikte gelen özgürlük havası, değişik uluslardan ilerici, aydın çevreler tarafından çeşitli partiler ve örgütler kurulmuş, ayrı ayrı dillerden gazete ve dergilerin çıkarılmasına yol açmışsa da bu dönem uzun sürmeden bir yıl sonra, yerini gericiliğe bırakarak kapanmıştır veya kapatılmıştır.

Fakat gene de İttihatçıların 1908'deki II. Meşrutiyet eylemi her ne kadar Osmanlı feodalizmini tasfiye edememiş ve ona dokunmuşsa da, bu atılım zayıf ve cılız olsa bile, bu

nu Türk burjuva "devrimin" bir ön adımı olarak nitelenebilir. Çünkü Batı'daki burjuva devrimlerinden habardar veya onlardan bizzat etkilenmiş Osmanlı aydın çevreleriyle, Almanların nüsusu altındaki Osmanlı ordusunda görev yapan Alman subaylarından etkilenmiş ordu üst düzey kadrolarından oluşan İttihat ve Teraki Partisi Türk burjuvazisinin "milli" temsilcisi durumundaydı. Programına, çökmekle yüzyüze kalan imparatorluğu kurtarmak, Batı'daki kapitalist gelişmeye benzer uygulamayı özellikle devlet eliyle gerçekleştirmek ve Anadolu'da yaşayan halkları Türkleştirmeyi almakla bu görüşü doğrular nitelidir.

Hürriyet sloganlarına dayalı olarak, kitlelerin çeşitli istemlerine seslenerek iktidara gelen İttihatçıları 1908'de Abdulhamit gericiğine son verip 2. Meşrutiyeti ilan ettikten hemen sonra doğan kısa bir özgürlük ortamı, çok sürmeden 1909'da işçi ve emekçilere karşı çıkarıldıkları gerici yasalarla birlikte son bulunca, bu sefer daha rahatça kendi programlarına uygun adımlar atıp onu hayata geçirmeye koyuldular. Bunun için resmi ve gayri resmi tüm yollar meşru görülerek uygulamalara geçildi. İlk elde türkçe dili resmi dil olarak kabul edildi.

Türk olmayan uluslara bu dil zorla kabul edilmeyeceğine göre veya istenilen sonuç alınmayacağı için geriye ya bu halkların toptan katledilmesi ya da Anadolu topraklarından sürülmesi kalacaktır.

Nitekim bu, program hedefine uygun olarak atılan adımlarda bir milyona yakın Er-

meninin katledilmesi ve bir o kadarının yurtlarından kovulmasıyla sonuçlandı. Ayrıca Kürtlerin eritilmesi de bu döneme tekabül eder. Yurtlarından alınıp Batı'ya Türklerin arasına dağıtılıp böylelikle Türkleştirilmesi gerçekleştirilmek üzere 700.000'e aşkın Kürt sürgüne tabi tutuldu ve gene binlercesi katledildi...

Bu uygulamadan başka, iktidara gelmeden önce Partiyi destekleyen ve daha çok liman kentlerde yaşayan Türk asıllı burjuvaları özellikle devlet eliyle destekleyen İttihatçıları bir ulusal burjuvazinin gelişip güçlenmesine olanak sağlayıp büyümesini teşvik etmeye çalıştılar.

Hiç kuşkusuz bununla amaçlanan Batı kapitalizmini feodal Osmanlı ülkesine aşılacak geliştirmekti. Ne var ki, bu ülkenin öz dinamiklerinden yararlanıp ve bununla girişilen bir kalkınma veya bir ilerleme değildi. Bu, daha çok Batı sermayesinin doğrudan aracılığıyla burjuvaziye desteklemeyi hedefliyordu. Bu da, daha gelişme evresindeki burjuvazinin tekelci sermayeye diğer bir değişle emperyalizme bağımlı işbirlikçi hale getiriliyor ve zaten yarı sömürge durumunda bulunan Osmanlı İmparatorluğunu giderek daha fazla ve çok yönlü mali, siyasi ve askeri bağımlılık ilişkileri içine sokuyordu.

Öbür yandan, çökmekle yüzyüze kalan ve dağılan İmparatorluğu kurtarmak amacıyla yola çıkan İttihatçıları, Balkan Savaşıyla (1912) kaybedilen "ülke topraklarının" verdiği acı sonuçla birlikte Alman emperyalizminin yanında, Osmanlı "toprak bütünlüğünü" sağlamak için Birinci Dünya savaşına katıl-

dılar. Ancak emperyalizme olan bağımlılıktan doğan geri ekonomik yapı, geniş emekçi yığınların rejime karşı hoşnutsuzluğu ve ordudaki dağınıklık nedeniyle girişilen bu haksız ve istilacı savaşta yenilgi alınarak, elde kalan son ata toprakları da diğer emperyalist güçler tarafından alınıp paylaşılmasıyla sonuçlandı. Böylece Osmanlı hanedanlığı 600 yılını doldurarak çöktü.

Yenilgi ile birlikte 1918. Ekim'inde yaptıkları son kongre ile kendilerini (Partiyi) fesheden İttihat ve Teraki'ciler yurt dışına kaçtılar. Bunun üzerine İttihatçıların karşısında ve onlardan daha radikal, ulusal bir devlet kurmayı amaçlayan İngiltere yanlısı Hürriyet ve İttihatçıları ülkeye dönerek ülkeyi işgal eden kurtarmak için harekete geçip kitlelere öncülük yapmak üzere harekete geçtiler.

Daha önce İttihat ve Teraki Partisi ile çalışmış, fakat pek öne çıkmayıp tanınmayan M. Kemal de bu parti ile birlikte hareket ederek kısa sürede öne çıkıp, harekete kendisini kabul ettirerek emperyalist işgale karşı savaşımı örgütlenme çalışmalarına koyuldu.

Anadolu'yu işgal eden emperyalist güçlere karşı amaç Anadolu'da yaşayan bütün halkları örgütlemekse veya emperyalizme karşı tek cephede yürütmekse, bir ulusal devleti yaratmak ve bir savaş cephesi için yapılacak propaganda bunun gerçekleştirileceği açıktır. Diğer bir deyişle, kemalistlerin Türk ulusunun birliği ve kurtuluşu için yapacakları propaganda çalışmalarına şartlar elvermi-

Devamı sayfa 13'te

Baş tarafı sayfa 1'de

yetmez, bu bölge için ayrı bir Bakanlık kurulmalıdır" görüşünü savundu ve devletine yardımcı olmak için de, eşi Rahşan Ecevit aracılığıyla; "Güneydoğu Anadolu'da güvenlik ve gelişme sorununa kapsamlı çözüm programı" adıyla öneriler sunduğunu açıkladı.

Süleyman Demirel, Kürdistan'ın sömürge statüsünün resmîleşmesini hazmedemeyip, "Bu bölücülerin işine yarıyacaktır" dedi.

İşin gerçeği ise, ayrı idi. Artık "mızrak çuvala sığmıyordu" Kürdistan gerçeği günışığına çıkmıştı. Tüm dünya kamuoyunda bu sorun tartışılıyor. AET'ye başvuruda bu sorun karşılarına çıkıyordu. Devletin brokratları Kürt sorununu tartışıyor. Ordu üst yönetimi bir gerilla savaşıyla karşı karşıya olduklarını açıklıyarak Kürdistan sorununu kabullenmiş oluyordu. o halde, buna kesin çözüm aramak gerekiyordu. Devlet politikasını iyi özümsememiş acemi brokratlar otonomi veya kültürel özerklikten bahs ederken; faşist devletin sadık bekçileri 1926'da "Bölge Müfettişlikleri" kanunu, 1935'te çıkarılan ve 1938 Dersim katliamıyla geçici başarı sağlayan "Tunceli Kanunu" nu yeniden gözden geçiriyordu. Geçmişte Kürdistan'da uyguladıkları katliamları günün koşullarına uygun olarak yürütebilmek için İspanya'daki **BASK, İRLANDA sorununu** inceliyorlardı.

Sömürge valinin atanmasından sonra, ona paralel olarak yayınlanan genelgeler ve yürütülen işler sömürgeci devletin, sömürge yönetme konusunda ne Ecevit'lerin, Demirel'lerin ve ne de sözümona demokrat olan köşe yazarlarının akıl hocalığına pek ihtiyacı duymadıklarını açıkça göstermektedir. Yani faşist yönetim "Bölge Valiliğinin" yeterli olmadığını ve bunun sömürge statüsünün resmi kabulü olduğunun bilincindedirler.

GENEL VALİ

Çünkü başka kozları kalmadığından, artık açık oynamak zorunda kalmışlardır. Ve önlemlerini de bu açık oyuna göre almaya çalışmaktadırlar. Yani, Kürdistan'daki ulusal demokratik muhalefeti 12 Eylül'ün en barbar ve baskıcı yöntemleri durduramamıştır."

Köy Koruyuculuğu" politikası iflas etmiş, milyarlar harcayarak eğitilip Kürdistan'a gönderilen **özel Kontr-gerilla Timleri** bekleneni verememiştir. Ve bugün atanan **Sömürge Genel Valisinin** de yalnız başına çok şey başaramayacağını faşist devlet de biliyor. Bu nedenle uzun araştırmalar sonunda bir sömürge için gerekli olan diğer korumaları da oluşturmaya çalışmakta ve yan önlemler almaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

* Özel eğitilmiş seçkin insanlardan oluşan **paralı sömürge ordusunu** kurmak. Mevcut polis, Kontr-gerilla ve askeri birliklerin devlete güven vermiş insanları yüksek maaşla bu orduda görevlendirilecek. * "Teröre karşı terörle mücadele etmek" adı altında direkt kitle katliamlarına girişme planları yapıyor. Nitekim Tunceli'de 12-13 Temmuz günleri yaşanan olay böylesi program ve planların bir ön provası niteliğindedir.

* Buna pabel olarak, "**Devlete Karşı**" ve "**Devlet yanlısı**" köyler diye listeler tutuluyor. Gelecekte kitle katliamlarını meşru kılmak için, ön açıklamalar yapılmaya başlandı. Şimdiye kadar Kürdistan'da gelişen olayları "eşkiyalık", "çapulculuk" olarak nitelendirip değerlendirenler, gerilla savaşıdan bahsetmeye başladılar. Yine şimdiye kadar

"dışardan sızan teröristlerden" sözedenler, bugün "bunlar, gece eşkiya, gündüz tarlada köylüdür," demeye başladılar. Hiç bir zaman Kürdistan halkına güvenmeyen sömürgeci Türk devleti, artık resmen genelge yollayarak

Doğu ve Güneydoğu (Kürdistan) doğumlu erlere kritik noktalarda nöbet tuturulmasını emretmeye başladı. Aslında geçmişten beri Kürdistan'da bu uygulamalar mevcuttu. Bugün, bu uygulamalara resmîyet kazandırılarak, işlerin daha derli toplu, daha biliçli yapılması amaçlanıyor. Bu işe resmîyet kazandırmadan, işler yoluna sokulamıyordu. "**gizlidir**", "**çok gizlidir**" başlıklarıyla yayınlanan genelgeler bir müddet sonra işlemez oluyor veya kamuoyu önünde açığa çıkınca daha bir ters tepki ile karşılanıyordu. Gizliliğine önem verilen Kontr-gerilla iyi eğitilmiş olmasına rağmen, sonuç alıcı başarılar sağlayamıyordu. Bu nedenle, yukarıda saydığımız ek önlemlerle birlikte, sömürgeciliği, yasal zemine oturtma ihtiyacı duyuldu ve uygulamaya sokuldu.

Kürdistan sorunu, bağımsız ve özgür Kürdistanın kurulmasıyla çözümlenir

Sömürgeci faşist yönetim bu uygulamalarıyla sonuç alacak mı? Geçmişe baktığımızda, Kürdistan halkı bu tür uygulamalara çok kez, değişik biçimlerde maruz kalmıştır. Fakat buna rağmen, Kürdistan sorunu, bugün, daha bir diri ve Kürt halkı daha bir örgütlüdür. Her dönemde geçici yenilgiler alınmışsa da, ulusal demokratik muhalefet kendisini toparlamış, yeniden mücadele alanında boy vermiştir. Gelişen mücadeleyi 25 Eylül 1935'te çıkarılan "**Tunceli Vilayetinin İdaresi Hakkındaki Yasa**" ve bu yasayla bölgeye vali ve komutan olarak atanan "**Umumi Müfettişler**" durduramadı. O dönemde çıkarılan "**Zorunlu**

Iskan Yasaları" sorunu çözemedi.

Hemen hemen her on yılda bir, yapılan askeri müdahaleler, Kürdistan sorununu, gündemin birinci maddesine oturttular. Sürgün yasaları yenilendi, Kürdistan'ın tüm köylerinin isimleri değiştirildi, "**Türkçeden başka dil**" konuşulması yasaklandı; tekniğin sunduğu tüm olanaklarla asimilasyon ve yok etme politikası uygulandı. Varılan noktada sömürgeci devlet, tabu olarak gördüğü Kürdistan sorununu açık tartışmaya açmak zorunda kaldı.

Tarih, zaman çarkının ezilen ve sömürülen halklardan yana döndüğünü açıkça göstermektedir. Bölge valiliği uygulaması, Kürdistan'a yönelik ilk uygulama olmadığı gibi, Kozakçıoğlu da atanan ilk bölge valisi değildir. Ama Kürdistan'a atanan son sömürge valisi olabilir, olmalıdır.

Sömürgeci Türk devletinin, daha organizeli çalışma programları yaparak işe koyulduğu ve bir anlamda, acizliğinin açık ifadesi olan bu uygulamaların, sonun başlangıcı olabilmesi için, Kürdistan'lı ilerici-devrimci güçlere büyük görevler düşmektedir. Maskesi düşen sömürgecilik, dünya kamuoyunda teşhir edilmeli. Sömürgeci Türk devletinin tüm uygulamalarına karşı, daha uyanık davranılmalı; Onun daha organizeli saldırılarına karşı, örgütlü mücadeleyi daha bir geliştirmeli ve örgütler arası dayanışmayı pekiştirmeliyiz. Birlikte yürütülecek mücadele sömürgeciliğin sonunu kaçınılmaz kılacak; bağımsız ve özgür bir Kürdistan'ın kurulmasını sağlayacaktır.

• • •

HËVİYA GEL
BIXWİNE Û BIDE XWENDIN!

KADIN ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Alman proleteryanının yetkin önderlerinden biri olan Clara Zetkin, daha Sovyet devriminin ilk yıllarında, uluslararası kadın hareketinin örgütlenmesinin gerekliliğinden söz ediyordu. Büyük devrimci, sosyalist Clara Zetkin'e göre; kadınlar, kapitalist toplumda insafsızca sömürülmekteydiler. Kadınlar hem kapitalizmin, hem de kendi evlerinin kölesidiler. Erkeklerin nisbeten sahip oldukları birçok doğal haktan mahrumdular. Seçme, seçilme hakları yoktu. Çok düşük ücretlerle çalıştırılmaktaydılar. Kapitalizm, aile düzenini yok etmişti. Çocuklar, çok küçük yaşlarda, karın tokluğuna, maden ocaklarında çalıştırılmaktaydılar. Gençcik kızlar, günde 18 saatin üzerinde çalıştırılıyordu. Kısacası erkek ve kadın işçiler, işçi olduklarından dolayı sömürülmekteydiler. Erkek işçilerden daha farklı olarak; kadınlar, evde de, evin tüm işlerini ve çocukların bakımını yapıyorlardı. Bugünde kapitalist sömürü altındaki kadınların durumu aynıdır.

Kadınlara özgü bu ve buna benzer birçok sorun, kadınların uluslararası dayanışmasını ve onların özgül örgütlenmelerini gerektirmekteydi. Clara Zetkin, işçi partilerinde, kadınlar için özel çalışmalar yapan, parti seksiyonlarının oluşturulmasından yana idi. Kendi ülkesinde barınma koşullarının olmadığı zamanlarda, Sovyetler'de kalmıştı. Sovyet devriminin ilk yıllarında Clara, yine orada bulunmuş ve uluslararası kadın hareketi ve işçi sınıfı partisinin kadınlara yönelik çalışmaları hakkındaki düşüncelerini Lenin'e açmış, onunla fikir alış-verişinde bulunmuştu. Böyle bir sohbet esnasında, Clara Zetkin, Alman işçi Partisi içindeki çok iyi ve değerli yoldaşlardan birçoğunun, kadın hareketini örgütlemek ve ona devrimci bir yön ver-

mek amacıyla, kadınlar arasında özel çalışma yürütecek, "parti seksiyonlarının" kurulmasına karşı çıktıklarını belirtti. (Anılar, Clara Zetkin'in Not Defterlerinden sayfa 72-73)

Clara'nın yoldaşlarına göre, komünist partiler, ilke olarak kadınların erkeklerle tam eşitliğini tanıdığından, erkeklerle yönelik nasıl örgütsel çalışma yapıyorsa, kadınlara yönelik de aynı örgütsel çalışma yapılmalıydı. Oysa kadın, erkekten farklı konumdaydı. Clara'nın yoldaşları cins sömürüsünü kulakardı etmişlerdi. Toplumda ikinci sınıf vatandaş işlemi gören bir cins olduğundan, ona özel yaklaşma ve onu mücadeleye çekmede, onun özgül sorunlarından hareket etmek gerekiyordu.

Lenin, Alman yoldaşların bu "mutlak eşitlikçi" ve ilkelde "doğmatik" tutumlarını eleştiriyor ve şöyle diyordu:

"Niçin hiç bir yerde, Sovyet Rusya'da bile erkekler kadar, kadın parti üyelerimiz yok? Niçin bu kadar az kadın sendikalı işçi var? Bu olgular düşünmeyi gerektirir. Büyük kadın kitleleri içinde çalışmamız için özel organizmalara sahip olmak zorunluluğu olgusunu inkar etmek, kömünist işçi partisinden sevgili dostlarımızın radikalliğinin ve ilkelde sarsılmazlığının, göstergelerinden biridir." (Age, s.72-73)

Clara, ayrıca uluslararası kadınlar kongresini gerçekleştirme yolundaki düşüncelerini de Lenin'e açtı. Lenin, Clara'nın bu düşüncelerini onayladı ve bu konuda:

"Bu kongre, en geniş kadın kitlelerini ve özellikle ne olursa olsun, mesleksi bir faaliyeti olan kadınları, sanayi işçileri, ev kadınları, öğretmen-memur kadınları davamıza kazanmamızı sağlayacaktır. Bu iyi, çok iyi

olur. durumu düşünün. Önemli ekonomik savaşım-lar ya da politik grevler anında, kadın kitlelerinin bilinçli bir başkaldırısı, devrimci proleterya ne kadar büyük bir güç katar " diyordu. (Age s. 80)

Clara hemen çalışmalarına başlar. Değişik ülkelerdeki komünist kadınlarla ilişkiye geçer. Ne yazık ki, henüz bazı komünist kadınlar böyle bir örgütlenmenin gerekliliğini kavrayamamışlardı. Clara Zetkin'in bu girişimleri, o'nun tüm istek ve cabalarına rağmen sonuç vermez. Lenin bu duruma çok üzülür. Ve şöyle der:

"Bu yoldaşlar, geniş kadın kitlelerine, yeni ve en yeni perspektifleri açma, böylece onları proleteryanın devrimci savaşımına katmanın en mükemmel olanığını kaçırdılar. Böylesi elverişli bir fırsatın yeniden ortaya çıkıp çıkmayacağını kim bilir."

Lenin, bu fırsatın kaçırılmasına üzülür. Fakat Clara Zetkin'in bu istek ve düşünceleri daha sonra gerçekleşir.

1945 Yılından bu yana, uluslararası Dünya Kadın kongreleri yapılmaktadır. Kongrelere komünist olmayan kadın örgütleri de temsilci yollayabilmektedir. Başlangıçtan bu yana bu kongrelerde sosyalist kadınlar etkinlik göstermişlerdir. Barış, silahsızlanma, çocuk korunması ve kadın hakları alanlarında birçok olumlu kararlar alınmış ve kamuoyu yaratılmıştır. Bugün dünyanın dört bir yanından gelip bu kongrelere katılan kadın delegeler, 8 Mart Uluslararası Kadınlar Günü mücadeleye kazandıran ve uluslararası kadın hareketini oluşturma çabalarını gösteren büyük devrimci Clara Zetkin'i saygı ile anıyor. Aşağıda şimdiye kadar yapıla gelen önemli dünya kadın kongre veye konferanslarının bir bilançosunu sunuyoruz:

1945: Uluslararası Kadın

Kongresi, Paris'ta toplandı. 181 örgütü ve 41 ülkeyi temsil eden 850 delege; kadın ve çocukların ekonomik, sosyal, hukuksal problemlerini ele aldı, tartıştı. Aynı yıl 1 Aralıkta, Dünya Demokratik Kadın Örgütü kuruldu. Fransız Muhalefet Hareketinden, Evgenie Cottan bu örgütün ilk başkanıydı.

1948: Dünya Demokratik Kadın Örgütünün 51 ülkede örgütleri oluştu. Örgüt ikinci kongresinde Barış Manifestosunu karar altına aldı. Ayrıca çalışma yasasının kadınlar lehine düzenlenmesi, kadınlara eşit iş, eşit ücret ve daha iyi çalışma koşulları istedi.

1953: Kopenhag'da yapılan Dünya Kadınlar Kongresine 67 ülke katıldı. Sonuçta kadın haklarını içeren bir Deklarasyon ile Dünya kadınlarına yönelik bir çağrı yayınlandı.

1955: Lozan'da yapılan Dünya Analar Kongresinde sağlık sorunlarını içeren bir Manifesto, bir Deklarasyon ile çocukların korunmasını içeren bir başka Deklarasyon kabul edildi.

1958: Dünya Demokratik Kadın Örgütününün 4. Kongresi Viyana'da yapıldı. Kongreye 67 ülke temsilci yolladı. Diğer örgütlerle ilişkileri geliştirmek ve kolaylaştırmak için yeni bir tüzük kabul edildi.

1960: Uluslararası Kadın Günü'nün 50. yıl jübilesi dolayısıyla Kopenhag'da "KADINLAR, DUN BUGUN YARIN" parolası altında büyük bir toplantı yapıldı.

1960: 123 Ülkeden kadın temsilciler, Moskova'da yapılan Dünya Demokratik Kadın Örgütü Kongresine katılır. Kongre tüm dünya kadınlarına ve analara yönelik bir çağrıya bulunur.

1966: Dünya Kadın Konferansı, 60 ülkeden katılan delegelerle Stockholm'de toplandı. Konferans Dünya çocuklarının sorunlarını ele aldı ve

Devamı sayfa 12'de

KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

-V-

TARIMDA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ VE KÖYLÜLÜK (2)

TİCARİ TARIMIN BÜYÜMESİ

Tarımda kapitalizmin gelişmesiyle birlikte, ticari tarım alanı genişler. Ekim alanları farklılaşır. Pazar için üretim artar. Ve ticari tarım, uzmanlaşma biçiminde kendisini gösterir. Ancak ticari tarımın büyümesinde, bu olguları, yerli yerine oturtmak büyük önem taşır. Örneğin tarım alanının kullanılmasında meydana gelen değişimler, önemlidir. Ama bazı akıl fukaralarının yaptığı gibi toplam ekili alanlara ilişkin verileri esas alarak, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tesbit etmenin olanağı yoktur.

Sorunu daha somutlaştırmak için, tarım alanının kullanılmasında meydana gelen değişimlere bakalım: (çizelge-11)

Görüldüğü gibi (çizelge-11 de), tahıl ekim alanları eksilirken, sınai ve yem bitkilerinin, baklagiller ve sebzelerin üretildiği alanlar hızla genişliyor. Ayrıca buna, çizelgede gösterilmeyen meyve

üretim alanlarındaki artışı da eklemek gerekiyor. Fakat bütün bunlara rağmen sözkonusu veriler, ticari tarımdaki gerçek büyümeyi ifade etmeye yetmiyor. Çünkü çizelge-11 deki veriler, tarımsal üretim alanlarına ilişkin toplam verilerdir. Toplam veriler ise, tarımdaki uzmanlaşmayı gizler ve farklı ekim alanlarının özel niteliklerini ortadan kaldırır. Diğer bir deyimle, kapitalizmin, bir bölgede, kırsal iktisadın bir yönünü, başka bir bölgede ise, diğer bir yönünü kendisine tabi kılıp geliştirmesi olayını gözlerden uzaklaştırır. (1) Örneğin, 151.492 hektar olan sınai bitki alanının yarısı Kürdistan'ın sadece 5 ilinde, yem bitkilerinin ekildiği alanın yaklaşık dörtte üçü Erzurum, Kars, Van, Ağrı ve Muş illerinde, baklagiller için kullanılan alanın üçte ikisi Antep, Maraş, Mardin ve Urfa'da işleniyor. Ve sadece bu bile, sözünü ettiğimiz yaklaşımın isabetsizliğini sergilemeye

Çizelge-11

yetiyor.

Kaldi ki, çizelge 11'e bağlı kalarak yaptığımız bu basit sınıflandırma, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tam olarak kavramamıza yetmiyor. Çünkü tarımın bu belirgin özelliği, ticari tarımın büyümesinde, çeşitli biçimlerde kendisini gösterir. Örneğin, "yalnızca bir durumda bir pazar ürününde uzmanlaşırken, bir başka durumda, bir başka pazar ürününde uzmanlaşır, tarımın bütün diğer yönleri bu **baş ürüne** (yani pazara) uydurulur." (2) Kısaca belirtmek gerekirse, ticari tarım biçimleri, sadece farklı bölgelere göre değil, değişik illere, hatta çiftliklere göre değişiyor. Bu nedenle, ticari tarımdaki büyümenin boyutlarını tesbite çalışırken, tarım alanının kullanımına ait toplam verilere değil, farklı ekim alanlarının özelliklerini ve **baş ürünü** esas alan verilere bakmak gerekiyor. (çizelge.12)

Kürdistan'da tarım alanının kullanılmasına göre dağılımı (hektar)

Yıl.	Tahıl	Baklagil.	Sınai Bit.	Yağ.Toh.	Yum. Bit.	Yem Bit.	Sebzelik
1970	3.219.012	170.688	79.997	3.878	38.949	53.566	100.915
1980	3.077.568	263.194	151.492	18.504	38.476	82.561	112.258

1- Rakamlar, 19 ilin toplamını gösteriyor.

2- Çizelgenin hazırlanmasında, Y. Ansiklopedisi, DIE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerinden yararlanıldı.

Baş Ürüne göre ana ürünlerin üretim miktarları (Ton)

Kürdistan	Buğday	Arpa	Baklağıl	Yum. Bitkisi	San. Bit.	Üzüm (.)	Sebzeler
1.Böl.Ort.	146.242	52.629	17.212	68.586	149.259	37.370	49.132
2.Böl.Ort.	310.815	78.793	24.837	41.411	33.392	268.927	221.218
3.Böl.Ort.(..)	111.187	32.773	2.604	13.871	64.051	3.789	29.149
4.Böl.Ort.	104.175	24.465	8.037	5.886	7.454	16.409	35.131

(.) Üzüm, ikinci bölgenin bazı illerinde baş ürün olduğu için alındı.

(..) Üçüncü bölgede ortalama baş ürünü, 150.583 ton yıllık ortalama üretimle süt oluşturuyor.

Süt üretimine atrıca değineceğiz.

1-Veriler,1978-1979-1980 ortalamaları olup Kürdistan"ın 19 ilini kapsıyor. Ancak bazı ürünlere ait veriler, sadece 1980 yılına aittir.

2- Bölgeler, çizelgedeki sıraya göre 5,5,3,6 ili kapsıyor.

3- Çizelge, Y. Ansiklopedisi,DİE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerinden yararlanılarak hazırlandı.

Baş ürünü esas alan ve fakat diğer ana ürünleri de dikkatle gözönünde bulunduran çizelge 12'deki sınıflandırmanın göstergelerine bakıldığında, Kürdistan'da temel tarımsal bir ürün olan ve ekim alanı itibariyle en geniş alanı kapsayan buğday, yıllık ortalama üretim miktarına göre sadece dördüncü bölgede baş ürün birinci, ikinci ve üçüncü bölgelerde ise, ikincil ürün durumundadır. Buna karşın, birinci bölgede 146.336 tonluk yıllık ortalama üretimle sanayi bitkilerinden şeker pancarı, ikinci bölgede üzüm ve değişik sebze türleri ve üçüncü bölgede de süt üretimi baş sırayı alıyorlar. Ancak ikinci bölgeye ilişkin bir noktayı açıklığa kavuşturmakta yarar var. Çizelgede de görüldüğü gibi bu bölgede, ortalama miktar itibariyle buğday üretimi, bölgenin diğer ürünlerinin ayrı ayrı miktarlarından fazla görünüyor. Fakat gerçekte durum çok daha değişik. Söz konusu bu bölge, bir bakıma önemli bir buğday üretim alanı olmakla birlikte, bölge kapsamına alınan illerin bazılarında sebze üretimi ve diğer bazılarında üzüm ve bunun yanı sıra çizelgede gösterilmeyen kaysı, Antepfıstığı vb. meyveler baş ürün durumundadır. Ve bölgenin toplam sebze ve meyve üretimi ortalaması, yine bu bölgede üretilen toplam tahıl miktarının yaklaşık iki katıdır. Meyvelerde özellikle üzümün seçilmesinin önemli bir nedeni de, onun içki sanayinde kullanılan temel bir ürün olmasıdır. Ayrıca birinci ve ikinci bölgede yumru bitkilerin, üçüncü bölgede yine şeker pancarının, yıllık ortalama tarımsal üretim içinde önemli yer tuttuklarını, aynı çizelgede de görmek mümkündür.

Diğer yandan çizelge 12, tartışma konumuza büyük ölçüde ışık tutmakla

birlikte, Kürdistan'daki ticari tarımın büyüme hızını, tam anlamıyla yansıtmıyor. Bu bakımdan, ticari tarımın büyüme hızını tespit etmek, başka bir ifadeyle konumuzun nirengi noktalarını yakalayabilmek için, bir kez daha çizelge 4'ün sergilediği sonuçları anımsamak gerekir. Hem bu, ticari tarımdaki uzmanlaşma olayını daha iyi kavramamız için de gereklidir. Ticari tarımın büyüme hızı, uzmanlaşma olayının özünü açıklar.

Artış oranı itibariyle baş ürün esasına göre Kürdistan illerinin (18 il) 5 ayrı grup halinde incelendiği çizelge 4'te, 1950 — 1980 yılları arasında temel tarımsal ürünler olan buğday ve arpa ortalama olarak, sırasıyla %46.9, %35.6 oranında bir artış gösterirken; aynı yıllar arasında A grubu illerinde baş ürün olan yumru bitkisi soğan %287.8, B grubu illerinde yine diğer bir yumru bitkisi olan patates %332.8, C grubu illerinde şeker pancarı %446.9 ve D grubu illerinde de pamuk %45.1 oranında çok yüksek artışlar gösteriyorlar. Ve temel bir ürün olan buğday, ancak E grubu illerinde %32.1'lik bir artışla baş ürün olabiliyor. (bak. çizelge-4) Toplam ekili alanlar bakımından "kuru ziraatın egemen olduğu ülkemiz trımında, elde ettiğimiz bu verileri küçümsemek, ya da söz konusu verilerin yansıttığı uzmanlaşmayı görmezlikten gelmek mümkün değildir.

Ticari tarımın gelişmesinde hayvancılığın yeri

Tarımımızda kapitalizmin gelişmesinde, hayvancılık, önemli bir yere sahiptir. Çünkü hayvancılık, hayvansal ürünler ve özellikle süt üreticiliği, sermaye-

nin tarıma girişini teşvik eden önemli alanlardan biridir. Ancak hayvancılık sektörünün çekiciliğine, bu alandaki azgın sömürüye ve değişmelere rağmen, bu konuda, yaşamın gerçeklerine karşı "direnenler", soyut ve kof iddialarda bulunanlar var. Örneğin A. Taş'ın, şu "tespiti", bu bakımdan ilginçtir:

"Kürdistan'da hayvancılık potansiyeli oldukça büyüktür. Ancak hayvancılık atadan kalma ilkel yöntemlerle yapılmaktan henüz kurtulamamış. Hayvanların beslenmesi, barınması, hastalıklardan korunma ve tedavisi eski (yani "atadan kalma"- H.G.) usullere göre yapılıyor."

"Kürdistan'da süt, peynir ve yağ üretimi geleneksel yöntemlere göre ve aile ekonomisi çerçevesinde yapılıyor. Aileler, esas olarak kendi geçimlerini sağlamak düşüncesiyle hayvan beslediklerinden süt satışına yönelmiş değiller. Kapitalist nitelikte süt üretimi amacına dayalı hayvan besiciliğinin toplam hayvancılık içerisinde kapsadığı pay oldukça düşüktür." (3)

A. TAŞ'ın döktüğü incilerin haddi hesabı yok. Bunun için yukarıya aktardığımız pasajlarla yetiniyoruz. Kaldı ki, amacımız A. Taş ve onun gibilerinin, döktükleri incileri ayıklamak değil, kapitalist karakter kazanan bu alandaki değişmeleri bilince çıkarmaktır. Zaten bu, A. Taş'ın çarpıtmalarını kendiliğinden açığa çıkaracaktır. Bu nedenle, A. Taş'ın "belirlemeleri" ni aklımızda tutarak, ticari tarımın büyümesinde hayvansal üretimin rolünü ve işlevini kavramaya çalışacağız.

Bilindiği gibi tarımda kapitalizmin gelişmesine bağlı olarak, gübre için çiftlik hayvancılığından, süt ve süt ürünle-

ri için çiftlik hayvancılığına doğru belirgin bir geçiş olur. Ve bunun sonucu olarak, **büyükbaş hayvan yetiştiriciliği gelişir**; süt üretimi artar, yem bitkilerin üretimi ve hayvansal ürünlerin teknik işlenmesi önem kazanır. (4) Kısaca ticari çiftlik hayvancılığı egemen hale gelir. İşte Kürdistan'da hayvancılık sektörüne damgasını vuran böyle bir süreçtir. Bunu, yetiştirilen hayvan cinslerine göre süt üretimindeki artışta görmek mümkündür: (çizelge 13)

Çizelge 13'teki verilerin sergilediği sonuçları irdelemeden önce, hayvancılığın gelişimini derinden etkileyen ağır sömürüyü ve özellikle **meraların tahribi** olayına parmak basmak gerekir. Çünkü çizelge 13'te, süt üretimine esas alınan yıllar, aynı zamanda Kürdistan'da sömürünün yoğunlaştığı ve daha da önemlisi meraların hunharca tahrip edildiği yıllardır. Ve bu durumun, hayvancılığın gelişimini, hayvansal ürünlerin artışını etkilemesi, hatta bir yönüyle üretim artış hızını geriye çekmesi kaçınılmazdır. 1950-1970 Yılları arasında Türkiye (Kürdistan dahil) de, hayvansal ürünlerin, toplam tarımsal ürünler içindeki payının % 7 oranında düşmesi, bu bakımdan somut bir örnektir. (5) Ve bunda belirleyici olan, meraların aşırı derecede tahrip edilmesi ve yem üretimi, besicilik vb. alanlardaki değişimin bunu karşılayabilecek düzeyde bir gelişme göstermemesidir. Kaldı ki, yine bu yıllarda Kürdistan'da meraların tahribi çok daha yoğun olmuştur.

İşte çizelge-13 ü, herşeyden önce bu bağlamda ele almak gerekir. Çünkü 1960-1970 yılları arasında, Kürdistan'daki süt üretiminde ciddi bir artışın görülmemesinin asıl nedeni budur. Yani hayvan yetiştiriciliğinde değişik türlerin denemesi, yem üretimi ve besicilik alanındaki gelişme, meraların aşırı tahribi ve sömürünün ters yönde işleyen etkisini kıramamış ya da aşamamıştır. Ancak bu yıllar arasında, süt üretiminin çok sınırlı bir artış göstermesi bile, Kürdistan'da gübre için çiftlik hayvancılığından süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına yavaş da olsa belli bir geçişin olduğu anlamına gelir. Aksi halde toplam süt üretiminde aşırı bir düşüşün olması gerekirdi.

1970 ve 1980 yıllarını kapsayan döneme gelince, bu dönem, çok daha ileri bir değişmeye sahne oluyor. Öyleki, hızını kabetmeden devam eden meraların tahribine ve derinleşen sömürüye karşın ticari çiftlik hayvancılığına kaydettiği gelişme, üretimi doğrudan doğruya düşüren sözkonusu faktörleri dengelemekle kalmıyor; değişim sürecine damgasını

Çizelge-13

Hay. Cin. Gö. Süt Üretimi	1960 (.)	1970 (.)	1980
Kılkeçisi sütü	232.605 (..)	197.090(..)	252.545
Koyun sütü	242.592	276.820	382.295
İnek sütü	654.449	745.425	1.214.965
Top. Üretim	1.189.119	1.298.867	2.071.620

(.) Veriler 17 ildeki toplam üretimi gösteriyor.

(..) Kılkeçisi süt üretimine ilişkin rakamlar, 16 ile aittir.

1- Çizelge, Y. Ansiklopedisi, DİE ilgili yıllar Tarımsal Yapı ve Üretim İstatistiklerinden yararlanılarak hazırlandı.

vruyor. Toplam süt üretimindeki yaklaşık bir milyon tonluk artışın gözlenmesi de, bir bakıma bunu gösteriyor. Hem çizelge 13'te toplam süt üretiminin esas alınması, bu alandaki uzmanlaşmayı da gizliyor. Örneğin, 1970 ve 1980 yılları arasında toplam süt üretimindeki artışın %85,2'sini, sadece Erzurum, Kars, Ağrı, Van, Muş ve Elazığ illerinin toplam üretim artışı oluşturuyor. Süt üretiminin özellikle bu bölgelerde yoğunlaşması ise, bir rastlantı değildir. Ayrıca bunu, bu illerin birçoğunun öteden beri geniş bir hayvan potansiyeline sahip olmuş olmalarıyla da izah etmek olanaksızdır. Çünkü süt üretimindeki bu hızlı artış, herşeyden önce modern hayvan yetiştiriciliğinde görülen gelişmenin bir ürünüdür. Bunu, bu illerde yoğun bir biçimde üretilen yem bitkilerinin yanı sıra şeker pancarı üretimindeki yoğunlaşmada da görmek mümkündür. Ayrıca Kürdistan'da üretilen toplam şeker pancarının %61'nin yine bu 6 ilde üretilmesi de tesadüfi değildir. Tam tersine besicilik, özellikle büyükbaş hayvan besiciliği ve ticari çiftlik hayvancılığındaki uzmanlaşma olayı ile doğrudan bağlantılıdır. (6) Çünkü şeker pancarı küspesi, büyükbaş hayvan besiciliğinde, diğer yem bitkileri yanında önemli bir yer tutuyor. Ve biri, diğerini doğrudan etkiliyor, ya da gelişimini teşvik ediyor. Örneğin sözünü ettiğimiz 6 il arasında bulunan Elazığ, 1960'lara kadar, genel olarak hayvan yetiştiriciliği ve özel olarak hayvansal ürünlerin üretimi ve teknik işlenmesi bakımından, Kürdistan'ın geri illerinden biriydi. 1960'lardan sonra bu ildeki şeker pancarı üretiminde görülen hızlı artışla birlikte, büyükbaş hayvan besiciliği de hızla gelişti; 1981-85 yılları arasında modern besi ahır sayısı 4.000'e ulaştı. Yapılan araştırmaya göre sözkonusu ahırların herbirinde, 100 ve 100'ü aşkın siğir besleniyor. (7)

Diğer yandan, daha önce belirttiğimiz

gibi, gübre için çiftlik hayvancılığından süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına geçişin bir başka göstergesi de, büyükbaş hayvan yetiştiriciliğindeki gelişmedir. Ki bu gelişmeyi, yine çizelge 13'ün verilerinde görmek mümkündür. Örneğin kılkeçi sütü üretiminde, 1960-80 yılları arasında %8.5'lik bir artış olurken; aynı yıllar arasında koyun sütü üretiminde %57.5 ve inek sütü üretiminde %85.6 gibi büyük artışlar görülüyor. Bu da, büyükbaş hayvan besiciliğinin, süt ve süt ürünleri için çiftlik hayvancılığına geçişin belirleyici dinamiği olduğunu bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Kaldı ki sözkonusu veriler, bu alandaki gelişmenin hızını ve dinamiklerinin gücünü tam olarak yansıtmıyor. Çünkü çok daha yüksek bir hızla tahrip edilen meralar, toplam süt üretimindeki artış hızını modern çiftlikler aleyhine düşürüyor, üretim artışını belirleyen dinamiklerin gerçek boyutlarını gizliyor. Ne var ki bu bulgular bile, Kürdistan'da "**hayvancılığın atadan kalma ilkel yöntemlerle yapıldığına, hayvansal ürünler üretiminde aile ekonomisi çerçevesinde kalındığına** ilişkin iddiaları yerle bir ediyor; ülkede kapitalizm-öncesi döneme tekabül eden gübre için çiftlik hayvancılığından süt, süt ürünleri ve et üretimi için çiftlik hayvancılığına belirgin bir geçişin olduğunu sergilemeye yetiyor. Kuşkusuz bütün bunlar, mera hayvancılığının tümüyle ortadan kalktığı anlamına gelmiyor. Pazar için üretim içindeki payının düşüklüğüne rağmen, mera hayvancılığı, henüz Kürdistan'da yaygındır.

Ayrıca ticari çiftlik hayvancılığının gelişmesinde, hayvansal ürünlerin teknik işlenmesi ve çapı da önemlidir. "**Çünkü bu, girişimci çiftlik haline dönüşen ve gelenekle bağlarını koparan tarımda, tam bir devrim olduğunun kanıtıdır.**" (8) Bu nedenle, öncelikle peynir yapımı, yağ ve et üretimi sanayinin çapına bakmak gerekir: (çizelge-14)

Çizelge 14'te görüldüğü gibi, hayvansal ürünlerin işlenmesi ve üretimi, Kürdistan'da temel ve yaygın bir sanayi haline gelmiştir. Kaldı ki bu verilere, yine bu alanda üretim faaliyeti içinde bulunan ve fakat çizelge 14'de dahil edilmeyen DESI-YAB'ın bazı şirketlerini, hayvansal ürünlerin işlendiği bazı Devlet Üretim Çiftliklerini ve ülkede son derece yaygın olan mandıracılığı da eklemek gerekir.

Kuşkusuz sözkonusu işletmelerde üretilen, süt tozu, tulum, lor, kaşar, gravyer, çeçil, otlu, telleme vb.- peynir türleri, tereyağı, et, sucuk, salam, salamura, deri, yün ipliği vb. ürünlerin üretim miktarları da önemlidir. Ve buna ilişkin istatistiki veriler, elimizde yoktur. Ancak üretilen ürünlerin iç pazarın (Kürdistan'ın) ihtiyaçlarını karşılamakla kalmayıp dış pazarlarda da pazarlanmasına, ülkeyi boydan boya etkisi altına alan sanayi işletmelerinin yaygınlığına bakarak, bu alandaki sanayi üretimin çapı hakkında belli bir fikir edinmek mümkündür. Hemen belirtelim ki, bazı süt fabrikaları ve et kombinalarının, düşük üretim kapasitesiyle çalıştığı; dolayısıyla hayvansal ürünler üretimindeki yaygın işletmeciliğin gelişmenin ölçütü sayılamayacağı söylenebilir. Ve özellikle Kürdistan'daki kapitalist gelişme sürecini geri çekmek için kendilerini zorlayanların dayandıkları tezlerden biri de budur. Oysa bu ve benzeri yaklaşımlarda isabet yok. Çünkü herşeyden önce mevcutlar içinde, sözkonusu işletmelerin sayıları oldukça sınırlıdır. İkincisi ve daha önemlisi, böylesi işletmelerin buldukları yörelerde, zaten hayvancılık genel olarak geri ve ilk madde üretimi düşüktür. Kaldı ki, sermayenin bu alanlara kadar uzanması bile, bir bakıma, süreci geri çekmek isteyen baylarımızın "tez"lerini yadsıyor. Çünkü Kürdistan'ın en ücra köşelerindeki "ilkel" hayvan yetiştiriciliğine dayalı çiftlikleri kapitalist sömürü ağı içine alan sermaye, ya küçük üreticiyi kendisine bağımlı kılıyor, ya da belirli kalitede ürün talep ederek onu pazar dışına, aracı ve tefecinin kucağına itiyor; dolayısıyla köylülüğün farklılaşmasını hızlandırıyor.

Öte yandan, Kürdistan'daki ticari çiftlik hayvancılığında, arıcılık ve özellikle yumurta ve et tavukçuluğu da önemli bir yer tutuyor. Örneğin 1970-1980 yılları arasında, Kürdistan'ın 16 ilini esas alan bir hesaplama göre, üretilen tavuk yumurtası adedinde 100 milyonun üzerinde bir artış olmuştur. (9)

Üretim pazar için yapılıyor

Ticari tarımın ilerlemesiyle, ürünler

Kürdistan'da Hay. Ürünler Üretim Sanayi

Et ve Bal. Kombina.	15 Adet
Süt, Pey ve Yağ fabrika.	24 "
Yem Fabrikaları	20 "
Hay. Ürünler İşleyen	.
Diğer Fabrikalar	18 "

Kaynak: Y. Ansiklopedisi; Mil. Gaz., Mart-Haziran-1987

metalaşır, pazar için üretim eğemen bir hale gelir. Köylülüğün mülksüzleşmesi ve toplumsal işbölümü ile iç içe gelişen bu süreç, kapitalizm için bir içpazar yaratır ve köylülüğün farklılaşmasını hızlandırır. Ancak buraya kadar söylediklerimizle, bu süreci kül halinde irdeleme olanığımız yok. Çünkü bu bir bütün olarak köylülüğün farklılaşmasını belirleyen olguların ve pazar sorununun bir bir açıklığa kavuşturulmasını gerektiriyor. Bu nedenle biz, konumuzun bu ara başlığı altında, sadece pazar için üretim ile ticari tarımın büyümesi arasındaki

doğru orantıyı kavramaya çalışacağız.

Bilindiği gibi, köyün artan ölçüde piyasa ekonomisine açılmasında, çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlanma oranları ve pazarlama alanında görülen örgütlenmeler önemlidir. Kürdistan'da üretilen tarımsal ürünlerin pazarlanma oranları ise, bazı ürünlerde görülen ayrıcalıklar dışında genellikle -Kürdistan dahil- Türkiye'deki pazarlama oranlarıyla aynıdır. Dolayısıyla çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlanma oranlarını tesbit etmek için, Türkiye geneline ilişkin verileri esas almak mümkündür: (çizelge-15)

Çizelge-15

Çeşitli tarımsal ürünlerin pazarlama oranları (%)

Ürün	%	Ürün	%	Ürün	%
Buğday	35	Baklagil.	70	Pirinç	95
Arpa	30	Patates	65	Sınai Bit.	100
Et	50	Meyveler	80	Yağ.Toh.	100
T. Eti	35	Sebzeler	85	Soğan	85

T. Tar. İş Arası Fabrikalaşma, O. Silier; DPT. Kır Ref. Endeksinde yararlanılarak hazırlandı.

Kürdistan'da üretilen tarımsal ürünlerden buğday ve özellikle et, pazarlama oranları itibarıyla çizelge 15'deki göstergelerden önemli farklılıklar gösteriyor. Örneğin Türkiye'deki et hayvanlarının %51.9'u Kürdistan'da yetiştiriliyor. Ayrıca Kürdistan'da kişi başına hayvansal üretim miktarı, Türkiye ortalamasının 3.5 katıdır. Ürünlerin yeterince değerlendirilememesine ve sömürgeci vahşi sömürüye rağmen, yine ülkedeki hayvansal üretimden elde edilen değer, Türkiye ortalamasının 2.6 katıdır. (10) Kürdistan'dan İran, Irak ve Suriye'ye yapılan canlı hayvan kaçakçılığını bir yana bırakarak sadece bu verileri dikkate aldığımızda, Türkiye geneline ilişkin verilerin, Kürdistan'da iç ve dış pazara sürülen et oranının aleyhine işlediğini; yani Kürdistan'daki et üretiminin pazarlama oranını kat kat düşürdüğünü rahatlıkla görebiliriz.

Yine Türkiye ortalaması %35 olan buğdayın pazarlama oranı da, Kürdistan'da pazarlanan buğdayın gerçek oranını yansıtmaktan uzaktır. Çünkü daha önce gördüğümüz gibi Kürdistan'da toprak temerküzü oranı, Türkiye'dekinden yüksektir. Ve Kürdistan'da pazar için buğday üretenler, esas olarak ekilebilen toprağın ezici bir çoğunluğunu işleyen kapitalist toprak ağaları ve kır burjuvalarıdır. Bu durumun dikkate alınmaması halinde, Türkiye ortalamasının Kürdistan'da pazarlanan buğday oranının aleyhine işlemesi kaçınılmazdır. Bu nedenle, Kürdistan'da üretilen toplam buğdayın pazarlanan oranını tespit etmek için, çizelge-1 ve 10'u anımsayarak işletme büyüklüklerine göre buğdayın pazarlama oranına bakmak gerekiyor: (çizelge-16)

Devamı sayfa 12'de

YENİ TİP PARTİ

Eleştiri-özeleştiri ilkesi

Eleştiri ve özeleştiri ilkesi, marksist-leninist partinin en önemli örgütsel silahlarından biridir. Partinin pratik çalışmalarında çok önemli öğretimsel bir yöntem, bütün prensip sorunların geniş bir şekilde tartışılması, kararların birlikte alınması ve bunların pratiğe geçirilerek sonuçlarının değerlendirilmesidir. Bu yöntemin sistemli olarak uygulanması ve tüm örgüt için genelleştirilmesi, yetersizliklerin ve yanlışların açığa çıkarılması, her örgütün alınan kararların doğruluğuna inanmalarını sağlar. sorunların kökenlerini araştırmak, yanlışlıkları gün ışığına çıkarmak ve düzeltilmesi için çözümler getirmek, eleştiri-özeleştiri ilkesinin işletilmesi yöntemi sayesinde sağlanır. Bu ciddi eleştiri-özeleştiri anlayışı yerleşmeden, parti kadrolarının eksikliklerinin giderebilmesi, gelişmesi ve gerekli şekilde eğitilmesi mümkün olmaz. Aynı zamanda eleştiri-özeleştiri, parti üyelerinin sorumluluk, etkinlik ve ilkelere birlik duygularını geliştiren, pekiştiren birer araç görevini görür.

Bununla birlikte partinin ideolojik-politik ve örgütsel sorunların doğru bir şekilde tartışılması ve etkin bir sonuca varması için, üyelerin yeteneklerinin gelişmesi ve özeleştiri geleneğinin de yerleşmesi gerekiyor. Bu da partinin, kendi kadrolarını eleştiri-özeleştiri zihniyeti ile eğitmesi, eleştiri ruhunun geliştirilmesi ve üyelerin pratikte eleştiri yöneltebilmesine olanak sağlanmalıdır.

Ancak parti, kendisini güçlendiren eleştiri ile yıpratıcı eleştiriyi, yapıcı eleştiri ile sabit fikir haline gelmiş eleştiriyi daima birbirinden ayırması gerekiyor. Eleştiri özgürlüğüne olanak tanıyan, pratikte de uygulayan bir par-

ti, aynı zamanda kimseye de bu özgürlüğü, kendi saflarını zayıflatmak için kullanma hakkını vermez. Lenin, yıkıcı eleştiri ile yapıcı eleştiriyi ayıran sınırı belirtirken "... **Parti programı vardır, partinin taktik kararları ve tüzüğü vardır. son olarak ta uluslararası proleteryanın gönüllü birliklerinin deneyimi vardır.**" der. Üyelerine geniş haklar tanıyan ve gönüllü ideolojik birliğe dayanan bir parti, doğal olarak onları programına, amaçlarına ve ereklerine bağlı kalmaya zorunlu kılar.

Eleştiri-özeleştiri ilkesi yerinde, zamanında ve doğru bir biçimde işletilmelidir. Tersine bir durumda partiye yarar yerine zarar verir. Marksist-leninist partilerde, zaman zaman şu veya bu sorunda, parti organları ya da üyeleri arasında görüş farklılığı ortaya çıkabilir. Yetkili organların bağlayıcı karar almasına kadar, her üyenin örgüt çerçevesinde görüş açıklama, bazı sorunlara yönelik eleştiride bulunma ve bunu savunma hakkı vardır. Öte yandan, bazı birimleri, ya da örgüt üyelerinin belirli konularda hatalar yapması da doğaldır. Bi gibi durumlarda, eleştiri-özeleştiri, parti üyelerinin asla vaz geçmeyecekleri hem bir hakkı ve hem de görevidir. eleştiri-özeleştiri, hataların giderilmesi ve güçlüklerin üstesinden gelinmesi, doğruya varılmasının yolunu açar. Eleştiri-özeleştiri, silahı doğru bir şekilde kullanıldığında, kadroların eğitilmesini sağlar, parti normlarını sürekli ayakta tutar ve parti-içi demokrasinin sürekli gelişmesine yol acar.

Ne var ki, eleştiri-özeleştiri yapıcı ve ilkeli olmaktan çıktığı zaman da hem örgütü ve hem de örgüt üyelerini yıpratır. Örgüte ve üyelerine

giderilmesi güç zararlar verir. Yapıcı ve yıkıcı eleştiri ayırırken, gözetilmesi gereken marksizm-leninizmin ilkeleri, parti program ve tüzüğünün çiğnenmemesidir. Lenin, "marksist parti, eleştiri özgürlüğü dahil, sınırsız özgürlükler partisi degildir" der.

Kuşku yok ki, herşeyi hiçbir sınır tanımadan eleştirmek çabasında olanalar parti içinde kalırlarsa parti birliğini zedeler, onu bir tartışma kulübüne çevirir, önce ideolojik bakımdan, sonra da örgütsel bakımdan onu çökertebilirler. Bu nedenle parti, kendi içinde parti düşmanı görüşlerin ileri sürülmesine göz yummaz. Lenin, bu konuda gönüllü birliği bozmak isteyenler için, "herkes hiçbir kısıtlama olmadan, dilediğini yazmak ve söylemekte serbesttir. Fakat her gönüllü birlik, (parti de dahil) anti-parti görüşleri savunmak için parti adını kullanan üyeleri atmakta da serbesttir" der. (I.S.P. Üzerine s.256-57)

Demek ki, yapıcı ve yıkıcı eleştiri ayırt etmek için, önce eleştirinin sınırlarını net olarak çizmek, baş vurulacak yöntemi belirlemek ve eleştirinin amacına ve niteliğine bakmak gerekiyor. Eleştiri parti örgütünde, ilgili organ içinde ve ilkeli bir biçimde yapılmalıdır. Ayrıca eleştiri-özeleştirin sonuçları mutlaka hayata geçirilmelidir. Özeleştiri günah çıkartmak için yapılamaz. Hatalar varsa, bunların örgüt içinde hiç çekinmeden, açık bir şekilde ileri sürülmesi, kolektif bir karar beklenmesi ve bu hataların giderilmesi için olanca güçle çaba harcanması gerekir. Hataları ört-bas etmek, ilkeli ve yapıcı eleştirinin önünü keyfi olarak tıkmak, leninist parti ruhuna, onun normlarına aykırıdır. Ne amaçla yapı-

lırsa yapılsın bu tür girişimler, partiyi geliştirmez. Tersine onu yıkıma götürür.

Eleştiri-özeleştiri ilkesi, üyelere ve tek tek örgütlere olduğu kadar parinin geneli için de vaz geçilmez bir ilkedir. Çünkü partiler de hata yapabilirler. Lenin, "Şimdiye kadar yok olan bütün devrimci partiler güçlerinin kaynağını göremedikleri, zayıflıklarını tartışmaktan korktukları ve kendini beğenmişliğe düştükleri için yok oldular. Ne var ki biz yok olmayacağız. Çünkü biz, zayıflıklarımızı tartışmaktan korkmuyoruz, ve onların üstesinden gelmeyi öğreneceyiz." (Lenin, akataran I.S. Yayınları Parti disiplini s.48) Yine aynı yerde "Bir hatayı açık yüreklilikle kabul etmek, nedenlerini saptamak, ona yol açan koşulları çözümlenmek ve onu düzeltme araçlarını belirlemek, bu, ciddi bir partinin denek taşıdır. Bu, partinin görevleri nasıl yerine getirmesi gerektiğini ve sınıfını, daha sonra da yığınları nasıl eğitmesi, yetiştirmesi gerektiğini gösterir." diyor. (Age.s.49-50)

Görülüyor ki, partide, hataların üstünün örtülmesi, ilkeli eleştirinin önünün tıkanması, eksik ve yanlışların oportünistçe gizlenmesi partiyi yıkıma götürür. Eleştiri-özeleştirin amacı, gerekliliği, niteliği ve sınırı ile ilgili Portekiz Komünist Partisi Genel Sekreteri A. Kunal'ın söyledikleri eğiticidir. "Partimizde militanların her zaman kullandıkları geniş bir tartışma ve eleştiri özgürlüğü vardır. Eleştiri, tartışma, kararların ortak alınması parti çalışmasının temelidir ve doğru kararlar almak, hataları düzeltmek, kadroları yetiştirmek, birli-

Devamı sayfa 15'te

KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

Sayfa 10'dan

Çizelge-16

200-1000 Ve daha fazla dönüm toprağı işleyen işletmelerin, işlenen toprağın %71'ini işlediği dikkate alınır, Kürdistan'da pazarlanan buğday oranının, çizelge-16 da elde edilen verilerin ortalamasından çok daha yüksek olduğu, ve toplam üretimin yaklaşık yarısının pazarlandığı kendiliğinden ortaya çıkar.

Diğer yandan, tarımsal üretimde pazar için üretimin artan önemini, sömürgeciliğin derinleşen "müdahaleciliğine" rağmen, üretim ve pazarlama alanında faaliyet gösteren örgütlenmelerin gelişmesinde de görmek mümkündür. Örneğin TMO, EBK, SEK, TŞFAŞ, TEKEL ve benzeri sömürgeci devlet tekellerinin piyasa ekonomisi üzerindeki sıkı kontrol ve denetimlerine karşın, Malatya hariç Kürdistan'ın 18 ilinde, tarımsal üretim ve pazarlama faaliyeti içinde bulunan 993 Köy Kalkınma Kooperatifi, 235 Tarım Kredi Kooperatifi, 150 Tarım Satış Kooperatifi ve bunların bağlı oldukları Kooperatif Birlikleri var. Ayrıca Pancar İstihsal, Su Ürünleri ve Hayvancılık Kooperatiflerini saymak gerekir. (11) Ancak sözkonusu kooperatiflerden bazılarının, faal olmadığı ya da sınırlı bir faaliyet gösterebildiği söylenebilir. Bu doğrudur. Özellikle bazı Köy Kalkınma Kooperatifleri bu durumdadır. Ne ki bunların da sayıları sınırlıdır ve bir bakıma, sömürgeci tekellerin ekonomik baskı ve terörüne karşı tarım üreticilerinin belirli bir "direnişini" simgeleyen kooperatifçiliğin üretim ve pazarlama alanındaki anlam ve önemini yadsımaya gerekçe yapılamaz. Örneğin Güneydoğu Tarım Satış Kooperatifleri Birliği, sadece bakliyat üretiminin %80'ini yurt dışında pazarlıyor. (12)

Çeşitli tarım ürünlerinin pazarlama

Kür. İşlet. Büyüklüklerine göre

Buğdayın pazarlama oranı

İş. Büy.	%
1-50	11.35
51-100	14.69
101-200	30.61
201-500	31.97
501-1000	50.73
1000-	64.67

Kaynak: DIE. Tar. Say. Sonuçları-1970

oranlarına, bu alandaki örgütlenmelere ve tekellerin yoğun sömürüsüne ilişkin veriler, Kürdistan'da pazar için üretimin hakimiyetini, tartışmasız bir biçimde ortaya koyuyor. Ayrıca pazar için üretimin gelişkinliği, çeşitli tarım alanları, çeşitli çiftlikler ve çeşitli tarım ürünlerinin üretiminde görülen uzmanlaşma olayıyla tam bir uygunluk gösteriyor. Bu da, ticari tarımın ilerlemesini hızlandırıyor. Ticari tarımın ilerlemesi ise, alt köylü gruplarının durumunu kötüleştiriyor ve onları, bütünüyle, çiftçilerin saflarından atıyor. (13)

Yararlanılan kaynaklar

- 1- V.I.Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, S. 248
- 2- V.I.Lenin, age, s.277
- 3- A.Taş, age, s.125-129
- 4- V.I. Lenin age, s.236-237
- 5- G. Kazgan, Tarım Ve Gelişme, s.49
- 6- V.I.Lenin, age, s. 260
- 7- Roja-Welat, Nisan 1986
- 8- V.I.Lenin, age, s. 238
- 9- Y. Ansiklopedisi; DIE ilgili yıllar Tar. Yapı ve Uret. İstatistikleri

- 10-DIE 1973- 1975 Tarımsal Yap. ve Uret. İstatistikleri
- 11-Y. Ansiklopedisi; DIE Tar. Yap. ve Uret. İstatistikleri
- 12-Age.
- 13-V.I. Lenin, age,s.251

Devam Edecek

AÇIKLAMA

İzlediğiniz gibi, "Kürdistan'da Kapitalizmin Gelişmesi" başlıklı araştırmamız 5. sayımızdan beri dizi halinde yayınlamaktadır. Bu araştırmamız bir süre daha devam edecektir. Şimdiye kadar yayınlanan bölümlerle ilgili çok sayıda metuplar almaktayız. Okuyucularımızın bu araştırma çalışmalarımızı yakından izlemeleri, sevindiricidir. Kuşkusuz bu mektuplardaki görüşlerin katkıları olacaktır. İlerde gelen okuyucu mektuplarını yeri geldikçe yayınlamaya çalışacağız.

Heviya Gel Redaksiyonu

KADIN ÖRGÜTLENMESİ ÜZERİNE

Baştarafı S.6 da

ayrıca Vietnam halkıyla dayanışma çağrısını yaptı.

1969: Helsinki'de Dünya Kadın Kongresi toplandı. Kongre kararları arasında Vietnam'la dayanışma ve kadın hakları için dünya kadınlarına çağrıda bulundu.

1975: Meksiko Cty'de Dünya Kadın Konferansı toplandı. Aynı yıl 141 ülkeden Berlin'de "Eşitlik, Gelişme, Barış" parolaları altında bir

Kongre yapıldı. Kongre, dünya kadınlarının, barış, demokrasi, ulusal bağımsızlık ve sosyal eşitlik mücadelesi doğrultusunda bir çağrıda bulundu.

1979: Dünya Kadınlar Konferansı, Moskova'da 130 ülkeden ve 47 uluslararası örgütten katılan delegelerle toplandı. Konferansın parolası; "Tüm çocuklara barış ve mutluluk dolu bir gelecek" idi.

1980: BM Dünya Kadın Konferansı Kopenhag'ta yapıldı. Kadının çalışması için bir program hazırlandı.

1981: Dünya Demokratik Kadın Örgütü, Prag'ta kongre yaptı. Kongre, 8 Mart 1982 Uluslararası Kadın Gününün atom savaşı tehlikesine karşı mücadele günü olmasını istedi.

1985: Dünya Kadın Konferansı, Nairobi'de toplandı.

BM'in Kadınının 10 Yılı (1976-85) çalışmaları değerlendirildi. Ve 2000 yılına değin kadın mücadelesinin ana stratejisi görüşüldü.

1987: Dünya Demokratik Kadın Örgütü, Moskova'da 9. Kongresini yaptı. Örgüt, bu arada üye derneklerin sayısını 118'e çıkardı. Kongrenin parolası; "Barış, eşitlik ve gelişme için; nükleer silahsız 2000 yılı" oldu.

Burjuvazinin ortaya çıkışı

Baş tarafı sayfa 4'te yor. Zira Anadolu sadece Türklere ait bir ülke olmayıp burada Türklere başka Lazlar, Kürtler, Araplar vb uluslar yaşıyordu. Dolayısıyla Türk ulusu, Türk devleti söylevleri de emperyalizme karşı verilecek mücadele birliğine hizmet etmeyecek, daha çok güçleri bölecek ve birliği engelleyecektir. Bunu bilerek hareket eden Kemalistler, bu yolda atılacak adımlarda müslüman halkların "gavura" karşı birliği önemlidir, ve ancak böyle bir birlik emperyalistleri kovar. Ve ülke bağımsızlığını sağlayabilir.

Nitekim M. Kemal ve tayfası daha işin başındayken Türk ve türkçülük sloganlarını kullanmamaya, propagandasını yapmamaya özen gösterdiler. Daha çok "halifelik ve din elde gidiyor" propagandasıyla hareketin birliği sağlanmaya çalışıldı.

Yukarıdaki sloganlar esas itibarıyla emekçi halkların somut istemlerine, yani açlığa, yoksulluğa ve işsizliğe cevap vermiyordu. Zaten hareketin birliği sadece dini sloganlarla gerçekleşmemişti, ayrıca Kemalistlerin özel çabası da buna yetmemişti. Bundan başka bizzat, bu birliği zorlayan bir takım dış etkenler olmuştur. Türk ordusunun hiç olmadığı veya dağıldığı Anadolu'nun birkaç yerlerinde olduğu gibi, emekçi yığınların kendiliğinden ve dış etkenlerin zorlamasıyla emperyalist işgaline karşı çıktığı Kürdistan'ın birçok kentinde kahramanca savaştığı açıktır.

Bu arada Türk burjuvazisinin de daha savaşın başında iken emperyalizm ile ekonomik ilişkilerini kesip koparmayı istemediğini söylüyelim. Çünkü işbirlikçi burjuvazinin varlık koşulu bizzat emperyalist sermayenin varlığına bağlı idi. Türk eşrafı (tüccar, tefeci, sanayici) bunu Sivas kongresinde dile getirmişti.

Böylesi bir ortamda Anadolu'da kabaran halk eylemleri ve Kemalistlerin de ona yön vermesiyle emperyalizm ülkeden kovuldu.

Artık savaş kazanılmıştı. Ama bir yanda savaşın getirdiği yıkım ve bir yandan da Osmanlı enkazı ortada duruyordu. Oysaki, bundan sonra emperyalizme karşı birlikte ortak savaş veren haklar ve uluslar yeni şeyler bekliyordu. Fakat Osmanlı artıkları üzerine kurulan yeni Türk devleti bu yığınlara yeni pek birşey getirmeydi.

Kurulan yeni devlet, Anadolu'daki bir dizi ulusal varlığının inkarı ve ulusal haklarını gaspı temeli üzerinde, Türk burjuvazisinin ulusal devleti olarak inşa edildi. Böylece Türk burjuvazisinin yarım kalmış, fakat atılan bu adımla tamamlanan ulusal "demokratik devrimi" yapılmış oldu.

Görüldüğü üzere bu kısa tarihi gelişmede, moredn anlamda Batı burjuvazisine yakın ya da ona benzer bir devrimci atılım, yani feodalizme karşı bir ulusal pazarın oluşturulması ve bunun yabancı sermayeye karşı korunması, ve ayrıca ki en önemlisi kapitalist üretici güçlerin önünde engel olan feodal çitlerin yıkımına yönelik anti-feodal bir eylem göze çarpmıyor.

Daha çok feodallerle uzlaşma ve onlarla birlikte emekçi halkın üzerinde baskı kurup ve sömürülmesine eşlik ederek gerici bir tarihi geçmişe sahip olmuştur.

Şüphesiz bunun tarihi-toplumsal ve siyasal nedenleri vardır. Ancak konumuzun ilgilendiren bu yönü olmadığı için biz onun derinliklerine gitmeyeceğiz. Daha ziyade burjuvazinin tarihsel anti-feodal devrimci-demokratik eylemi yönünde sorunu açmaya çalışıp bu bağlamda Türk burjuvazisinin bu alandaki eylemlerinin olup olmadığını açığa çıkarıp, Türk "burjuva demokratiği" ni orta yerde irdelemeye çalışacağız.

Herşeyden önce burjuva demokratiği kapitalist üretim biçiminden bir geri biçimi olan ve kapitalist üretici güçleri önünde engel durumunda bulunan feodal üretim ilişkilerine karşı verilecek savaşımın ifadesini bulur. Bu da, eskide dağılmış durumu olan ve her biri kendi ekonomik birimi üzerinde egemenliğe sahip, tüketime göre üretimin yapıldığı i-

lerlemeye ve gelişmeye kapalı feodal köy birimlerine karşı ulusal birliği ki, aynı dili koşan, aynı topraklar üzerinde yaşayan ve ortak "kültüre" sahip insanların tek bir ülke sınırları içinde birliği demektir. Savunmada, tek bir pazarın kurulmasında, gerici feodal üst yapı kurumlarının tasfiyesini gerçekleştirmeyi kapsar. Türk burjuvazisinin feodal Osmanlı devleti yönetiminin gelişmesi kontrol altına alındığında geç, o da yıkılışı dönemine doğru ülkeye gelen yabancı sermayenin doğrudan dürtüsüyle sınırlı bir büyüme göstermişse de, kendi gelişmesi önünde engel olan feodal çitlere karşı mücadele vermemiş, bilhassa iç ve dış etkenlerin zoruyla yıkım ile karşı karşıya kalan Osmanlı feodal monarşisini yıkımdan kurtarmak işine koyulmuştur. İşte burjuvazinin bu tavrı onu demokratik olmaktan çok anti-demokratik bir konuma götürmüştür.

Bir Fransa'da Fransız burjuvazisi geniş emekçi yığınlarla, yani işçi ve köylülerle birlikte feodalizme karşı mücadele verirken, Türk burjuvazisi de özellikle emekçi halktan korkmuş ve bunun için ezilen sınıfların çıkar ve istemlerine hiç el atmamış, bilhassa bundan ileri giderek feodal Osmanlı monarşisiyle beraber emekçi yığınların baskı altına alınıp sömürülmesine katılıp kendisine sömürü payı almıştır.

Osmanlı despotizmine karşı Balkanlar'da ulusal kurtuluş savaşları veren ve ulusal bağımsızlık cephesinin başında bulunan burjuvazinin devrimci mücadelesine karşı da en az feodal Osmanlı asalak sınıfları kadar gericileşip ırkçı bir konuma düşmüştür.

Aynı şekilde, değişik ulusların varlığına tahamül etmeme politikasının bir devamı olarak Anadolu'da yaşayan bir dizi halkın zor yoluyla Türkleştirilmesine çalışılmış ve bu amaçla katliamlar yapılmıştır.

Kuşku yok ki, bu süreçte Türk burjuva ideolojisinin şekillendiği ve giderek güçlendiği yılar olmuştur. Ama bu ideoloji anti-feodal demokratik özden yoksun, ırkçı, gerici bir temele dayalı bir ideolojidir. Çünkü Osmanlı askeri,

siyasi ve ideolojik geleneklerinden mirasını almaktaydı. Zaten bu gelenekler tasfiye edilmeden kurulan yeni Türk devletinin karakterinden olduğu gibi yer etti. Bu daha sonra da Türk devletinin iç ve dış siyasetinin temeli oldu.

İktidara kesin egemen olduğu 1923'ten sonra bile, Türk burjuvazisi feodallere karşı köylülerim lehine toprak sorununa el atmadı, Kürdistan'da Kürt halkının ulusal hakları için mücadele eden ilerici aydınları ve bu harekette yer alan yurtsever şeyh ve dedelerin başları kesilerek, adına anti-feodallık, " toprak devrimi" yapıyoruz dendi.

Batı kapitalizmine duyulan hayranlık nedeniyle, ülkede ona benzer uygulamaya başlayan kemalistler, "çağdaşlıktan" dem vurup, sanki kendilerinin ilk buluşlarıymış gibi, utanacakları yerde bununla övünerek kraldan daha kralcı kesildiler. Oysaki, ilerencilik, anti-feodallık adına "şapka ve harf devrimi" yaptık diye ileri sürülen kavramlarda hiç de maddi bir temele oturmuyordu. Eğer bunlar ileri şeyler ise, bugün Arap harflarını kullanıyolar diye Arapları gericilikle suçlamak lazım.

Tabii işi ilginç yanı, bazı Kürt ve Türk "sosyalist" lerinin bu koroya eşlik etmeleridir. Ayrıca, Sovyetler Birliğine yaranmak için "emperyalizme ve gericiliğe karşı savaşıyoruz" ve bu amaçla aldığı yardımdan ötürü M. Kemal'e "sosyalist" diyenler bile çıktı.

Sonuç olarak, kendi serbest rekabet dönemini yaşamadan, dünyada emperyalist tekellerin kesin egemenliği koşullarında işbaşına gelen Türk burjuvazisi, devrimci, anti-feodal özelliği olmayan, feodalizmin kendiliğinden, evrimci "tasfiye" süreci neticesinde gelişme gösteren ve bu süreçte Orta çağa (Osmanlı feodalizmine) özgü siyasi, askeri ve ideolojik olguları kaldırmayıp, bilhassa korumuş ve kurduğu yeni devlet karakterinde yer edinmesini sağlamıştır. Böylece, Türk devleti militarist, bağınaz milliyetçi, aşırı anti-komünist temeller üzerine oturtuldu.

Devam edecek

NAVÊ KEÇAN

Adan	Berav	Delilxan	Gerdûn	Hewezcan	Kejê	Mediya	Pergul
Agrin	Berzê	Delilcan	Gerdengaz	Helez	Kewê	Meymo	Peyam
Ajawe	Berzin	Delilşah	Gever	Hevrişim	Kezizer	Menal	Pelgul
Ajda	Befrin	Delilşan	Gevez	Hezar	Keziban	Menez	Pesna
Ajel	Belalûk	Dengê	Gewher	Heyla	Kezipan	Melhem	Pesnê
Ajin	Belqize	Dever	Gejlok	Heylê	Kevani	Melhembin	Pergin
Ajna	Besê	Delaş	Gewrê	Hejir	Kejlok	Memyan	Pelek
Ala	Besêxan	Delilê	Gelavdûn	Kevot	kevanjen	Meşwerdek	Pêpan
Alal	Besna	Dersîma	Gezê	Hebirman	Keynok	Mezda	Pêşeng
Alin	Beşnê	Dilşa	Gilyaz	Hejin	Kevok	Mizgin	Pêtin
Alisor	Bewran	Dilşah	Gilal	Helale	Kewa	Mırık	Piroz
Almast	Bexşan	Dilziz	Gilala	Helûn	Kesra	Midya	Pivok
Arayiş	Bexşin	Dilovan	Gilale	Hefsed	Kılçan	Mihrivan	Pêrûz
Arda	Beybûn	Dilale	Gul	Helat	Kilda	Mitra	Poşi
Ariya	Beyan	Dilvin	Gulda	Heyveron	Kilkêş	Miya	Pêpar
Arin	Beysos	Dilcan	Gulbin	Hevra	Kinê	Mûşin	
Arê	Bezma	Dilê	Gulê	Hevrişan	Kıtani		Qeşem
Armiş	Bêri	Dilneya	Gulspi	Hevalê	Kiki		Qeşeng
Arzû	Bêrivan	Dilocan	Gulbarin	Heyran	Kikan	Nalin	Qewşê
Asûde	Bınav	Dicle	Gulberin	Heycan	Klora	Nanpêj	Qesrin
Aşa	Bijûn	Diyale	Gulperi	Hewşan	Keskesor	Narin	Qerqaş
Aşina	Bıskbitêl	Dûrin	Gulşin	Hêja	Korca	Narincan	Qemer
Aşmi	Bitvin	Delal	Gulçin	Hêlan	Koçer	Nazê	Qewşan
Aşna	Bihar	Devken	Gulizar	Hêrov	Kurdê	Narê	Qewşin
Aştin	Bijir	Dersdar	Gulizer	Hêlin	Kurdistan	Nazemin	Qeytan
Avbin	Bihok	Dengin	Guli	Hêvi	Kubar	Narinc	Qencê
Avreng	Bişeng	Demîn	Gulav	Hêli	Kulilk	Narincin	Qırşin
Avşin	Biyare	Delilim	Gulistan	Hêlican		Nazenin	Qozax
Avzem	Borin	Ebûr	Gulnaz	Hingivin		Nermin	Qurix
Avzen	Bûkan	Edûl	Gulşah	Hınarin	Landık	Newroz	Qumrû
Awaz	Bûkin	Esmer	Gulbari	Holi	Laleş	Newal	
Azade	Erzem	Esmerxan	Gulşen	Holican	Leman	Newşin	Rabin
Ciran	Canan	Esmercan	Gulnas	Holişan	Lezgin	Newal	Raziye
Bala	Canê	Evin	Gulan	Hoycan	Lezin	Nexşin	Rengin
Baneşan	Cawin	Ewrin	Gulşeni		Leqadori	Newşê	Rewşê
Baneşin	Cejnê	Ewrê	Gulbahar	İroje	Leymûn	Nêrgiz	Rewşen
Banê	Erdoşin	Ezin	Gulcan	İlon	Lezê	Niştiman	Rewşan
Bani	Cihan	Ezcan	Gulcroş	İmê	Leyro	Nigar	Revin
Baxems	Elin	Ebrû	Gulveda	İnê	Liraz	Noşican	Rewan
Bazê	Ciyan	Estarê	Gulro	İncan	Lori	Noşê	Rewşin
Bazin	Cıwan	Elind	Gulroj	İncane	Lorican	Nofê	Rewşa
Bedew	Cızire	Elo	Gulişa	İncase	Lorin	Nola	Rewşit
Bedewcan	Cori	Emed	Gulişah		Loristan	Nûşen	Reqsê
Belican	Emo	Emiş	Gulkelem	Jari	Lorkê	Nûşin	Reqsin
Belqize	Çakin	Eşin	Gulşer	Jarin		Nûrê	Reqas
Benav	Çavin	Evare	Guldan	Jare	Mahabat	Nûjen	Reşeme
Bendeve	Çavreş	Ferfûr	Gulale	Jilvan	Malin		Rêzin
Bengin	Çavreşê	Felek	Gulixan	Jilwan	Malşên	Pakin	Rindê
Berdil	Çejtin	Feraşin	Gulisor	Jiyin	Malhebûn	Pakize	Ribês
Berheni	Çemê	Ferzine	Gulişan	Jorin	Maziçin	Peri	Rihan
Bersin	Çengzêrin	Ferhenge	Gulgulin	Jiyan	Mamûşag	Perişan	Robin
Berbûr	Çilkezi	Fêrmende	Govende	Jin	Mayiya	Perixan	Rojbin
Berçem	Çınar	Fêrka	Gozê		Med	Perizade	Roja
Berfin	Çırav	Firig	Havin	Karin	Medê	Perin	Roza
Bermal	Çiyan	Hempa	Hetaw	Kaja	Mero	Peyman	Roşna
Bermali	Finde	Findê	Hewrê	Kefzer	Meyrem	Pervin	Rondık
Beri	Darçin	Fındin	Hevjin	Keser	Meyrenxan	Perwin	
Berib	Darin	Fiziz	Hewez	Keskê	Meyro	Perê	
Berbang	Delil						

Rojin	Sti	Şirin	Warin	Yadigar	Zêr
Ronahi	Stêrk	Şişan	Warşên	Yarin	Zêwe
Rojda	Stêrka	Şironek	Warşêni	Yasemin	Zırya
Roni		Şolê	Werdek	yekta	
Rona		Şûşar	Werdekê	Yekbûn	Zıravê
Romız		Şûşan	Wekhevin	Yekane	Zırave
Ruha	Şagul		Weylê	yekber	
Rûken	Şalûl		Weylo	Yekcan	
Rûgeş	Şadiye	Tavin	Weyxan	Yekser	Zımrete
Rûcem	Şahnaz	Tavge	Werta	Yezdaxan	Zin
	Şaneşin	Tamê	Werte	Yima	Zinê
	Şanê	Tawiya	Wêrin		Zizi
Serin	Şayeste	Teşirês			Zizin
Sera	Şayistan	Terbis			Zizê
Senem	Şaneşinok	Tewxan	Xanê	Zadin	Zizan
Serfinaz	Şaxê	Tekoşin	Xanım	Zarin	Zivin
Serap	Şaxûre	Tercan	Xanımşah	Zater	Zinde
Seyran	Şevin	Têli	Xatê	Zarşirin	Zozan
Serkani	Şevgin	Têlixan	Xanzad	Zarê	Zumrete
Serpil	Şengal	Tirêj	Xezal	Zende	Zêrin
Seza	Şengul	Tijav	Xemşê	Zendê	Zerzem
Sergul	Şevda	Tiroj	Xemşin	Zerê	Zerzeng
Serdem	Şermin	Torişan	Xemlê	Zernişan	
Sêvê	Şepal	Torişan	Xemlin	Zerde	Zerya
Sibel	Şengê		Xemê	Zelal	Zerican
Siber	Şengin		Xelek	Zeri	Zergul
Sinem	Şemin		Xetir	Zerin	Zerde
Siliva	Şevnem		Xeydê	Zelxê	Zergal
Sim	Şermin	Urmiye	Xemşin	Zend	Zerdel
Siwan	Şema	Unceh	Xızê		
Siwana	Şemamok	Uşi	Xızêşol		
Sinemxan	Şêwrê	Uşican	Xonça		
Sinemcan	Şêrvan				
Sisi	Şêrwan				
Siso	Şêni	Vin	Xoşin		
Sorgul	Şifti	Vina	Xubêr		
Sosin	Şıma		Xomal		
Spehi	Şımşım		Xurçin		
Spehin	Şırav				

HÊVIYA GEL'Î OKU, OKUT

PEYMAN

ELEŞTİRİ ÖZELEŞTİRİ' İLKESİ

Baştarafı Eğitim sayfasında

gi ve disiplini sağlamlaştırmak için vaz geçilmez bir yöntemdir. Parti içindeki program taslağı ve tüzük tartışması militanların, partinin siyasi çizgisinin ve taktiğinin oluşturulmasına katkılarının, eleştiri özgürlüğünün, demokratik merkezizetçilik ilkesinin uygulanmasının en açık örneğidir." Ama bütün bunların dozu, partinin varlığı ve güçlenmesi görevine bağlı kılınmalıdır.

"Gizlilik koşullarında partinin korunması bir numaralı görevdir. Diğer görevlerin gerçekleştirilmesi ve başarıya ulaştırılması buna bağlıdır." (P. Özgürlüğün Şafağı s. 71-76)

Kunhal'ın da belirttiği gibi eleştiri, partiyi geliştirici, güçlendirici ve koruyucu olmalıdır. Partiyi ileri götürücü ve sağlamlaştırıcı olmayan yıkıcı eleştiriye partide asla izin verilmez.

Jı rupela 16'an

(Le Probleme Kurd 4, rue de Pascale, Bruxelles — 1963, p.32)

Lı ser giringiya doza netewiya kurd, dı nav çarçova diplomasiya netewi de, ne pêwist e, ku jı wan gotinên J. Blau yên jorin zêdetir tışteki bêjın. Lê tışeki vekıri û zelal heye, ku ew ji ev e; dı peymanê Sewrê de ji, wek peymanên dın armancên dewletên imperyalist û kolonyalist, parastına mafên gelên kurd û ermeni nebûye. Armancên wan, dı nav xwe de parvekırın û dagerkırına axên nû bûye. Dı vi wari de Prof. huqûqê yê navnetewi Le Four, tışteki rast anıye zımên. Prof. Le

Four, lı ser vê babetê û lı ser politika van welatan weha dibêje:

"Gelên dılkıri ku xapandıne, careki dın teslimên celledên wan kırın. . ." (Kürt Millet Hareketleri ve Irak'ta Kürdistan İhtilali, Dr. Şivan, s.66)

Pıştı peymanê Sewrê, dı nav dewletên Fransa û İngilistanê de peymanêke bı dızı, bı navê "Peymana SYKES- PICOT" pêk hat û lı gor vê peymanê dızı, van du welatên imperyalist, Rohılata — Navin dı nav xwe de parvekırın.

Dı hejmara me ya pêş de em dê lı ser peymanê Lozanê bıvısin.

DI PEYMANA SEWRÊ DE PIRSA KURD Û ERMENİYAN

Dî diroka Kurdistanê de hîn bûyer hene, ku divê bête şirovekîrîn û nivisandin. Dibe, ku ev bûyer jî bo doza gelê kurd baş an ne baş bîn, lê tîştên ku bûne malê dirokê, divê li ser bête rawestandî, da ku di rojên pêşte tekoşîna gelê kurd, jî van bûyeran ders bistine û pêşîya tekoşîna qonaxa nû bêt ronikîrîn.

Beri peymanê Sewrê, di nav gelê kurd û ermeni de tifaqek pêk hatibû. Lî ser navê gelê kurd, serokê delegasyona netewîya kurd Şerif Paşa, serokê delegasyona netewîya ermeni Baş Nûbar û wekilê serokê delegasyona Komara Ermenistanê Dr. H. Ohancanyan, di 20.11.1919-an de pêşniyarnameke jî Konferansa Sewrê re şandin. Teksta wê pêşniyarnamê li jêr e:

"Jî Konferansa Mezîna Aştiyê re!

Serokê Berêz!

Em, yên ku navên wan li jêr in, nûnerên netewên ermeni û yên kurd, jî Konferansa mezîna Aştiyê re, herdû neteweyên eslî Ari hatine û menfeeta me jî yek e û eynî armancê, yanî jî bo ku em dixwazî domandîna armanca xwe ya serxwebûniyê bîdî xuyakîrîn, bextiyar in. Bî taybetî ermeni dixwazî jî bîdî idara Osmani ya bê insaf rîzgar bîdî û bî tevayî hem ermeni û hem jî kurd pêwîst dibînin, ku jî bîdî hukumatên "resmî" an "ne resmî" yên Komîta "İTTİHAD û TERAKÎ" ku jî bo herdû netewan belayên mezîna anîye, rîzgar bîdî.

Herweha em di vebabetê de li hev hatine û jî Konferansa Aştiyê re didî xuyakîrîn, ku li gor prensîbên mafên netewî, jî bo avakîrîna "Ermenîstaneke yekbûyî û serbixwe" û "Kurdîstaneke serbixwe", ev welatên ku dê avakîrîn, daxwazên gelên me bîdî berçav, jî bo teminkîrîna alîkarî stendî jî dewletên mezîna, di vî wari de bîryar bêt stendî û di pêvajoya pêşveçûna welatê me de carekî din û jî bo ku ev dewlet alîkarîya aborî û teknîkî texsîr nekî, em tîka(rîca) dikî.

Jî aliyê me ve, bî dorê me di raporên xwe de jî we re da diyarkîrîn, ku wexta em bîdî ser axan ku di nav me de bûbûn gels, em bî awekî we didî tetminkîrîn, ku helkîrîna wê meselê em hewalê bîryarên Cîvîna Aştiyê dikî. Jî ber ku em bawer in, ku bîrbara ku bête stendî, dê bîrbarêke adil be.

Di eynî wextê de grûbên etnik ku di nav herdû dewletên me de dijî, di babeta ku jî mafên wan ên huqûqî de hurmet bêt nîşandî, em diyar dikî, ku tam di nav yekitiyekî de ne." (Kürt Ulusal Hareketleri ve Ermeni Kürt ilişkileri, G. Sasoni, r.164-165)

PARIS 20.11.1919

Dî 10 ê Tebaxa 1920-an de li Fransê, li bajarê Sewrê (Sevres) di nav welatên mutefîq (Amerîka Yekbûyî, Franse, İngîlistan, Îtalî) û dewleta Osmani de peymanê pêk hat. Lî gor wê peymanê, doza gelê kurd, di xalên 62, 63 û 64-an de hatiye zîmîn. Ev xal li jêr in:

Xal 62: Jî aliyê hukumatên İngîlistan, Franse û Îtalî ve jî sê nûneran komîsyoneke pêk hatiye û bî berpîrsiyarî ev komîsyon dê li Stenbûlê cîwar bibe û li gor destûra serkatiya peymanê, di nav 6 mehan de, li rohilatê Fîratê ku dê di pêşte sinorê Başûrê Ermenîstanê bêt tespît kirîn û di nav Tîrkiye, Sûriye û Bakûrê Mezopotamyê ku pîraniya kurdan li wan hereman cîwar in, li gor xalên 1,2,3 yem ya peymanê, di plana otonomîya daxilî hazîr bibe. Lî ser hînek meselan ger bî tevayîya dengan bîryar neye stendî, endamên Komîsyonê dê wê rewşa ha jî hukumatên xwe re bîşeynî. Ev plana ku navê wê derbas dibe, di nav van hereman de Asûro — Keldanî û cîvatên dinî yên din, mafên wan yên etnikî pêwîst e bikeve bî garantîyê. Jî bo wê armancê komîsyoneke ku dê jî İngîliz, Fransîz, Îtalî, Acem û Kurdan pêk bê, bî taybetî li cîyê xwe tatbîk bîkî, ger di sinorên Tîrkiyê û Îranê de guhartîna bête kirîn, van guhartînan li gor prensîbên peymanê bî cîh bînin.

Xal 63: Hukumata Osmani, jî van komîsyonan yekê, wextê bîryarên xwe dan Osmaniyan, jî roja ku ev bîryar bigîhe wan vir de, di nav 3 mehan de divê ev bîryar têkêvîn jîyanê.

Xal 64: Jî tarîxa ku serokatiya peymanê tespît bike vir de, di nav saleke de, ger gelê kurd li gor çarçova xala 62-an, yanî pîraniya gel ku di vî heremê de cîwar e, bîxwaze jî Tîr-

kiyê veqete û dewleta xwe ya serbixwe avakî û wê daxwaza xwe jî Cemiyeta Netewan re muracaat bike û ger Cemiyet jî, bibe xwedî bawerîya, ku ev gel dikare daxwaza xwe ya serxwebûnê pêkbinê û ev daxwaz ger Cemiyet tawîsiye bike, Tîrkiye jî, ev tawîsiye dixê jîyanê û jî her mafê xwe yê wê heremê dest dikî.

Ev teferûatên dest jê kişandî di nav hêzên mutefîq û Tîrkiyê de, jî lihevhatîneke taybetî re dê bête girêdan. Piştî ev karê destkîşandî û avakîrîna Kurdistanê serbixwe, ev dewleta kurd a serbixwe, kurdên ku di bajarên Muselê de dijî û heta roja îroyîn beşeke Kurdistanê bû, ger daxwaza wan a yekbûnê hebe, hêzên mutefîq li hember wê daxwaza yekbûnê dê deng derxî.

Ev peyman ku di nav gelê kurd de bû sedemê heyecan û heskirîneke mezîna. Lî ser wê peymanê Joysce Blau weha dinivîse:

"Her çiqas Peymana Sewrê wek metîneki mîrî maye jî, ev peyman, bî awekî qetî jî bo problema kurd, ku vegera wê ne mumkun e, jî re nuxteke vekîrî daniye. Di diroka modern de, cara yekem e, ku dokumenteki diplomatîk, jî mafên kurd yên netewî, jî otonomîyeke netewî bahs dikî. Jî Rohîlatê Fîratê heta sinorê Başûrê Ermenîstanê, axa ku gelê kurd li ser dijîyan, wek Kurdistan hatîbûn qebûlkîrîn."

Dumahîk rupel 15